

Työpaperi 16/2021

Minna Kivipelto

Rakenteellisen sosiaalityön katsaus

Katsauksessa koottiin yhteen tutkimuksia, selvityksiä ja opinnäytetöitä, joiden aiheena oli rakenteellinen sosiaalityö. Aihealueina olivat muun muassa rakenteellinen sosiaalityö aikuisten ja työikäisten palveluissa, maahanmuuttajatyössä, vammaissosiaalityössä, lastensuojelussa ja kolmannen sektorin työssä.

Tulosten perusteella rakenteellinen sosiaalityö oli aiheena tuttu sosiaalityön ammattilaisille, mutta rakenteellisen sosiaalityön sisältö, menetelmät ja toteutustavat vielä osittain jäsentymättömiä. Näkyvintä rakenteellinen sosiaalityö oli sosiaalisen raportoinnin muodossa. Tässä moni kunta on lisännyt viime vuosina huomattavasti panostaan. Tietoja oli saatavissa paitsi kuntien sivuilta, myös muista verkkopalveluista, tietokannoista ja tilasto- ja rekisteriviranomaisilta. Tietoa on myös tuotettu osallistavien ja toiminnallisten menetelmin, mutta asiakasrajapinnasta tuotettavan tiedon hyödyntäminen oli vielä vähäistä sosiaalityön kehittämisessä tai kunnallisessa päätöksenteossa.

Kriittiselle ja uudistavalle tiedon tuotannolle on olemassa puitteita (esimerkiksi kokemusasiantuntijatoiminta, kehittäjäasiakkuus, asiakasraadit), joita tulee hyödyntää tasavertaisesti rakenteellisen sosiaalityön lähteinä tilasto- ja rekisteritiedon ohella.

Johtopäätöksinä todettiin, että rakenteellisen sosiaalityön kehittäminen edellyttää toimia eri tasoilla: tutkimuksessa, koulutuksessa, kuntien ja hyvinvointialueiden käytännöissä sekä valtionhallinnossa. Katsauksen lopussa esitetään ehdotukset, joiden pohjalta rakenteellisen sosiaalityön kehittämiseksi.

Lukijalle

Rakenteellinen sosiaalityö on ollut esillä runsaasti sen jälkeen, kun se tuli osaksi sosiaalihuoltolaki (2014/1301). Sosiaalihuollon kehittämissuunnitelmassa tehdään rakenteellisen sosiaalityön määrittelyä ja nykytilan kartoitusta, kartoitetaan rakenteellista sosiaalityötä mahdollistavat tietojärjestelmät ja sovellukset ja järjestetään työpajatyöskentely, jonka aiheena on rakenteellinen sosiaalityö tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskuksissa. Työpajatyöskentelyn tavoitteena on laatia ehdotus siitä, mitä rakenteellisen sosiaalityön tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää tiedolla johtamisessa, HYTE-toiminnassa sekä STM:n ja THL:n kansallisen tason ohjaus- ja arviointitoiminnoissa.

Rakenteellisen sosiaalityön selvitys on suunnattu sosiaalityön ammattilaisille, asiantuntijoille ja kehittäjille. Sitä voi hyödyntää sosiaalialan koulutuksessa ja oppimateriaalina. Katsauksen tavoitteena on avata rakenteellisen sosiaalityön käsitettä ja sen teoreettis-metodisia mahdollisuuksia tarkempien tutkimusten, selvitysten ja keskustelujen kohteeksi.

Katsaus on tehty yhteistyössä sosiaalihuollon kehittämissuunnitelmaa toteuttavan Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijatiimin kanssa, johon kuuluvat kehittämisspäällikkö Heidi Muurinen, erityisasiantuntija Pekka Karjalainen, erityisasiantuntija Eeva Liukko ja tutkija Niina Tanner.

Helsingissä 31.5.2021

Minna Kivipelto

Tiivistelmä

Minna Kivipelto. Rakenteellisen sosiaalityön katsaus. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Työpäpaperi 16/2021. 30 sivua. Helsinki 2021. ISBN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-685-5> (verkkojulkaisu)

Katsauksessa koottiin yhteen viimeaikaisia tutkimuksia, selvityksiä ja opinnäytetöitä, joiden aiheena oli rakenteellinen sosiaalityö. Aihealueina olivat muun muassa rakenteellinen sosiaalityö aikuisten ja työikäisten palveluissa, maahanmuuttajatyössä, vammaissosiaalityössä, lastensuojelussa ja kolmannen sektorin työssä. Tulosten perusteella rakenteellinen sosiaalityö oli aiheena tuttu sosiaalityön ammattilaisille, mutta rakenteellisen sosiaalityön sisältö, menetelmät ja toteutustavat vielä osittain jäsentymättömiä.

Näkyvintä rakenteellinen sosiaalityö oli sosiaalisen raportoinnin muodossa. Tässä moni kunta on lisännyt viime vuosina huomattavasti panostaan. Tietoja oli saatavissa paitsi kuntien sivuilta, myös muista verkkopalveluista, tietokannoista sekä tilasto- ja rekisteriviranomaisilta. Oikeastaan tietoa tuotetaan jo niin paljon, että sen hyödyntäminen voi olla vaikeaa. Myös osallistavaa ja asiakasrajapinnasta tuotettiin tietoa, mutta tiedon hyödyntäminen jäi usein puolitiehen. Kriittiselle ja uudistavalle tiedon tuotannolle on puutteet (esimerkiksi kokemusasiantuntijatoiminta, kehittäjäasiakkuus, asiakasraadit), joita tulee hyödyntää tasavertaisesti tilasto- ja rekisteritiedon ohella.

Sosiaalityössä tuotetun tiedon hyödyntämiseen päätöksenteossa ei ollut vielä tarpeeksi malleja, joskin erilaisia käytäntöjä on kehitetty erilaisissa hankkeissa ja paikallisesti. Esimerkkejä ei ollut juurikaan siitä, miten sosiaalityössä saatua tietoa oli käytetty esimerkiksi kuntatason suunnittelussa. Esimerkkejä vaikuttamistyöstä sen sijaan oli runsaasti (media, sosiaalinen media, verkkosivut, esitteet). Kuitenkin sosiaalityön ammattilaisten näkyvyys yhteiskunnallisessa keskustelussa oli edelleen vähäistä.

Johtopäätöksinä todettiin, että rakenteellisen sosiaalityön kehittäminen edellyttää toimia eri tasoilla: koulutuksessa, kuntien ja hyvinvointialueiden käytännöissä, tutkimuksessa ja valtionhallinnossa. Katsauksen lopussa esitetään ehdotukset, joiden pohjalta rakenteellisen sosiaalityön kehittämistä voidaan jatkaa.

Avainsanat: sosiaalityö, sosiaalihuolto, sosiaalipalvelut, rakenteellinen sosiaalityö, sosiaalinen raportointi, tiedolla johtaminen, vaikuttavuus

Sisällys

Lukijalle	2
Tiivistelmä.....	3
1 Johdanto: katsauksen toteutus	5
2 Rakenteellisen sosiaalityön viitekehys	6
Rakenteellinen sosiaalityö sosiaalihuoltolaissa	6
Rakenteellisen sosiaalityön teoreettinen tausta	7
3 Rakenteellisen sosiaalityön jäsenyyksiä.....	11
Rakenteellinen sosiaalityö osana asiakastyötä	11
Aikuissosiaalityössä ja työikäisten parissa tehtävässä sosiaalityössä.....	11
Vammaissosiaalityössä.....	13
Maahanmuuttajatyössä	14
Lastensuojelussa.....	14
Kolmannen sektorin työssä	15
Rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottaminen	16
Mittarit ja menetelmät tiedon tuottamisessa.....	16
Osallistava tiedon tuottaminen	17
Tiedolla vaikuttaminen.....	18
Yhteiskunnallinen vaikuttamistyö	18
Osana julkista viestintää.....	19
Mediavaikuttaminen.....	20
Sosiaalinen raportointi ja hyvinvointikertomukset.....	21
4 Yhteenveto ja johtopäätökset	22
Sosiaalityön orientaatiot.....	22
Rakenteellista sosiaalityötä – vai sosiaalityötä rakenteissa?	24
5 Ehdotuksia rakenteellisen sosiaalityön kehittämiseksi.....	25
Lähteet.....	27

1 Johdanto: katsauksen toteutus

Rakenteellisen sosiaalityön katsaus toteutettiin osana sosiaalihuollon kehittämissuunnitelmaa. Tavoitteena oli saada ajankohtainen käsitys siitä, miten rakenteellista sosiaalityötä Suomessa määritellään ja miten sitä toteutetaan.

Katsaus tehtiin pääosin EbscoHost-tiedonhakua käyttäen. Tiedonhaulla saatiin yhteensä 76 osumaa hakuksella ”rakenteellinen sosiaalityö”. Suurin osa hakuun tulleesta aineistosta oli opinnäytteitä. Uusimuotoisesta erikoissosiaalityöntekijän koulutuksesta oli käytävissä kymmenen loppu-työtä. Myös nämä sisällytettiin aineistoon. Kaikkiaan 34 opinnäytettä otettiin lopulta mukaan katsaukseen, koska niissä käsiteltiin selkeästi rakenteellista sosiaalityötä. Tutkimuksia, selvityksiä ja raportteja haettiin myös netistä ja verkkosivuilta (mm. Sosnet, sosiaalialan osaamiskeskukset, Praksis-oppimisverkosto). Mukaan otettiin siis tietokantahaun ohella myös itse valikoitua aineistoa, joten kyse ei ole niin sanotusta tieteellisestä selvityksestä. Suurin osa aineistosta sijoittui 2010 vuoden jälkeiseen aikaan, mutta joitain vanhempiakin lähteitä otettiin mukaan, jos ne olivat aiheen kannalta tärkeitä.

Katsaukseen rajautui eniten tarkasteluja, joissa rakenteellista sosiaalityötä käsiteltiin sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta ja joissa toteutustapana olivat sosiaalityöntekijöiden haastattelut. Myös teoreettisempia tutkimuksia ja selvityksiä oli saatavilla.

Aineisto luokiteltiin varsin vapaamuotoisesti niiden sisällön perusteella. Alkuun aineisto jaenneltiin sen mukaan, kuvattiinko rakenteellista sosiaalityötä osana asiakastyötä, keskityttiinkö tiedon tuottamiseen vai kenties tiedolla vaikuttamiseen. Näiden yläkategorioiden alle sijoiteltiin alempia teemoja, joita materiaalissa esiintyi (esim. osana asiakastyötä → osana aikuissosiaalityötä, vammaissosiaalityötä, maahanmuuttajatyötä, lastensuojelua tai kolmannen sektorin työtä).

Teoreettinen ja käsitteellinen tarkastelu kulki aineiston rinnalla. Alkuun esiteltiin katsauksessa käytetty teoriatausta (kuviot 1), johon viitattiin tulosten esittelyssä. Sen jälkeen teoriasta muodostettiin edelleen uusi jäsenitys, jonka avulla tuloksista tehtiin johtopäätöksiä (taulukko 1).

2 Rakenteellisen sosiaalityön viitekehys

Rakenteellinen sosiaalityö sosiaalihuoltolaissa

Tie rakenteellisen sosiaalityön tulemiseksi osaksi sosiaalihuoltolakia on ollut pitkä (ks. esim. Kotiranta & Mäntysaari 2017; Karjalainen 2014; Pohjola 2011). Rakenteellinen sosiaalityö mainittiin ensimmäisen kerran sosiaalihuoltolaissa vuonna 1982 (710/1982, 13§), jonka mukaan kunnat olivat alueellaan velvollisia toimimaan sosiaalisten olojen kehittämiseksi ja sosiaalisten epäkohtien poistamiseksi. Ongelmana tässä kuitenkin oli, että tavoitteet eivät olleet velvoittavia (Pohjola 2011, 212), joten ne jäivät pitkälti kuntien ja yksittäisten työntekijöiden harkinnan piiriin.

Rakenteellisen sosiaalityön asema nostettiin esille aiempaa voimallisemmin, kun sosiaalihuollon lainsäädäntöä uudistava työryhmä aloitti toimintansa huhtikuussa 2009 (STM 2012). Lakia valmistelevalle työryhmälle näki sosiaalityön eräänlaisen ”punnusmallin” kautta, jossa ehkäisevä ja rakenteellinen työ sijoittui ulottuvuuden toiseen päähän ja puuttuva, raskas, erityistä harkintaa ja tietoa edellyttävä asiakastyö ulottuvuuden toiseen päähän (STM 2012, 106). ”Punnusmallia” saattoi tulkita monella tavoin. Yksi mielikuva siitä on, että asiakastyö ja rakenteellinen työ muodostavat jatkumon, jossa on kaksi ääripäätä. Toinen mahdollinen ajatus on, että asiakastyö ja rakenteellinen työ ovat erillisiä asioita.

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM 2021) mukaan rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitetaan:

- Järjestelmällistä tiedon keräämistä kunnan ja maakunnan sosiaalisista ilmiöistä. Tiedon avulla varmistetaan, että sosiaalihuollon asiakastyöstä saatavat kokemukset välittyvät osaksi kunnan ja maakunnan päätöksentekoa.
- Ennakoivaa, kehittävää ja visioivaa toimintaa, jonka avulla etsitään uusia entistä tehokkaampia toimintatapoja.
- Kunnan ja maakunnan asukkaiden osallisuuden vahvistamista ja erilaisten yhteistyöverkostojen rakentamista.
- Asukkaiden sosiaalisten oikeuksien ja osallisuuden toteutumisen seuranta sekä maakuntien hyvinvointivastuun täyttämistä.
- Sosiaalinen raportointi on oleellinen osa rakenteellista sosiaalityötä.

Hallituksen esityksessä (164/2014) rakenteellisen sosiaalityön lakisäätöistä nähtiin tärkeäksi siksi, että vaikka alun perin sosiaalihuoltolain tavoitteena oli painottaa sosiaalityötä ehkäisevään ja rakenteelliseen työhön, käytännön työssä erilaisissa ongelmissa olevien henkilöiden ja perheiden tuki ja auttaminen oli painottunut (ks. myös Pohjola 2011). Vaikka yksilöiden kanssa työskentely nähtiin yhdeksi sosiaalityön ydintehtäväksi, korostettiin, että se ei kuitenkaan poista ongelmia, joita rakenteet yksilöille aiheuttavat. Lain valmistelussa tuotiin useaan otteeseen esille, että sosiaalityössä saadaan ensiarvoisen tärkeää tietoa rakenteiden aiheuttamista ongelmista, joten tätä tietoa tulisi käyttää sosiaalisten ongelmien korjaamiseen ja ehkäisemiseen. Näin muodostuvan näkemyksen pohjalta tuli uuden lain mukaan kehittää toimenpiteitä sosiaalisten ongelmien korjaamiseksi ja ehkäisemiseksi sekä hyvinvointia tukevien ja edistävien olosuhteiden ylläpitämiseksi ja niitä tukevien rakenteiden aikaansaamiseksi. (HE 164/2014.)

Rakenteellinen sosiaalityö tuli mukaan sosiaalihuoltolakiin vuonna 2014 (2014/1301, 7§). Sosiaalihuoltolain (2014/1301) mukaan rakenteellisella sosiaalityöllä on huolehdittava sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymisestä ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL 2020) kytkeekin rakenteellisen sosiaalityön vahvasti hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtamiseen.

Lain (2014/1301) mukaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeista, niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä ja tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon vaihtokutsista, tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä kunnan asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi. Lisäksi rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu sosiaalihuollon asiantuntemuksen tuominen osaksi kunnan muiden toimialojen suunnittelua sekä yhteistyö yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa paikallista sosiaalityötä sekä muuta palvelu- ja tukivalikoimaa kehittäen. On kuitenkin huomioitava, että lain täytäntöönpanoa ei juuri seurata eikä rakenteellisen sosiaalityön toteuttamatta jättämisestä sanktioita (vrt. laki toimeentulotuesta 1997, 14f§).

Tiekartta 2030 – aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön selvityksessä rakenteellinen sosiaalityö määriteltiin seuraavasti:

”Rakenteellinen sosiaalityö voi olla muun muassa julkisuustyötä, oikeudenmukaisuustyötä, palvelujen kehittämistä, vaikuttamistyötä ja sosiaalista raportointia päätöksentekijöille. Rakenteellisessa sosiaalityössä sosiaalityöntekijä tuottaa asiakastyön pohjalta tietoa julkiseen keskusteluun ja poliittiseen päätöksentekoon, antaa toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi ja pyrkii vaikuttamaan kaavoitukseen, rakentamiseen ja muuhun kunta-politiikkaan asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi. Arviointi- ja vaikuttavuustutkimusta voidaan hyödyntää rakenteellisen sosiaalityön välineenä.” (Karjalainen ym. 2019, 80)

Rakenteellisen sosiaalityön teoreettinen tausta

Anneli Pohjolan (2011) mukaan rakenteellisen sosiaalityön juuret juontavat aina sosiaalityön oppihistorian alkuvaiheisiin. Case workin perinteestä käy ilmi, että jo silloin ajateltiin, että sosiaalityössä on aina väistämättä mukana yhteiskunnallinen ulottuvuus. Yksilöä ei ole olemassa ilman suhdetta yhteiskuntaan, eli yksilön ympärillä oleviin olosuhteisiin, verkostoihin ja instituutioihin. Toinen näkökulma samaan asiaan on se, että ihmiset eivät pääse pakoon yhteiskuntaa, kuin varsin äärimmäisissä tilanteissa.

Mutta jos yhteiskunta itsessään ei ole ”rakenne”, niin mikä rakenne sitten on? Rakenteiden merkitystä yhteiskunnassa tutkineen Olli Herrasen (2020) mukaan rakenteella tarkoitetaan yleensä yksittäisten ihmisten ulottumattomissa olevia yhteiskunnallisia voimia. Rakenteiden määrittelyä hakeva törmää kuitenkin petty-mykseen: rakenteiden määrittelyyn ei ole yksimielisyyttä (Herranen 2020; Pohjola 2015, 24–27). Esimerkiksi Anthony Giddens (1984), ymmärtää rakenteiden muodostuvan ja uusintuvan sosiaalisissa suhteissa, yleensä kielen kautta, mutta niin, että ne ovat myös objektiivisia asioita, eivät pelkkiä subjektiivisia konstruktioita. Eli inhimillinen todellisuus on tulkittua todellisuutta, mutta luonnonympäristö ja yhteiskunnan rakenne asettavat tulkinnoille omat reunaehdotonsa (Heiskala 2015). Sosiaalityö on eräänlaista ”mikropolitikkaa”, jolloin suhde yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin näkyy kaikessa päivittäisessä toiminnassa. Rakenteissa voidaan nähdä olevan jotain korjattavaa tai rakenteet (tai osa niistä) hyväksytään sellaisenaan. (Ks. esim. Mänttari-van der Kuip 2015; Juhila 2014, 45; Kröger 2014, 36–37; Toikko 2001; Satka 2017, 70–71; Sipilä 1989.)

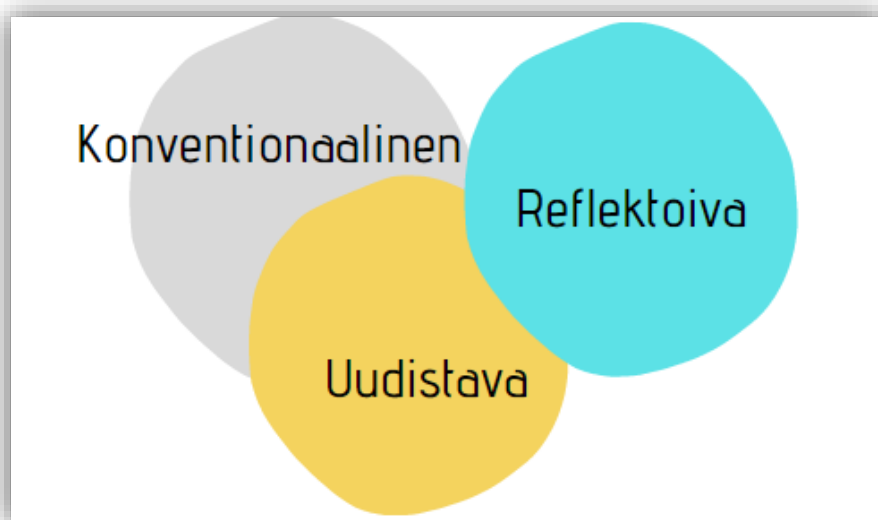
Tässä selvityksessä rakenteilla tarkoitetaan sosiaalisissa suhteissa muodostuneita käytäntöjä, normeja ja instituutioita, jotka ovat enemmän tai vähemmän vakiintuneita, mutta kuitenkin samalla ainakin osa niistä on muutoksessa. Rakenteet toisin sanoen ilmentävät sitä, miten yhteiskunta ja siihen liittyvät yhteisöt ja yksilöiden toiminta muodostavat erilaisia vakiintuneita, toistuvia tai kaavamaisia kokonaisuuksia. Tässä selvityksessä rakenteiden määrittelyä täydennetään Bob Mullalyn ja Marilyn Duprén (2019) näkemyksillä rakenteellisesta sosiaalityöstä teoksessa “The New Structural Social Work: Ideology, Theory, and Practice”. Mullalyn ja Duprén (2019) näkemyksiä on hyödynnetty myös selvityksen lopussa tehtävässä suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön kehittämiskohteiden nimeämisessä (luku 4).¹

Mullaly ja Dupré (2019) liittyvät kriittisen sosiaalityön perinteeseen, johon kuuluvat muiden muassa Jan Fook (2016), Lena Dominelli (2004), Karen Dullea ja Audrey Mullender (Dullea & Mullender 1999), Angela Everitt ja Pauline Hardiker (Everitt & Hardiker 1996). Kriittisen sosiaalityön edustajat pitävät tärkeänä, että yhdessä asiakkaiden kanssa tunnustetaan ja tutkitaan sitä, millä tavoin sosiaaliset rakenteet vaikuttavat asiakkaiden kokemukseen omasta elämästään. Ajattelutavalle on tyypillistä, että havaintoja myös käsitellään esimerkiksi samoja kokemuksia omaavien ihmisten kanssa. (Payne 2020.) Kriittisten teoreetikoiden ajatuksena on, että yhteisten kokemusten jakaminen auttaa ymmärtämään asioiden välisiä suhteita ja merkityksiä. Toisin sanoen sosiaalityössä asiakkaan ja työntekijän jakama asioiden käsittelyprosessi kasvattaa kaikkien osallistujien tietoisuutta ja antaa välineitä muuttaa asioita. Huomio kiinnitetään erityisesti sosiaalisia ongelmia, kuten eriarvoisuutta, epätasa-arvoa ja epäoikeudenmukaisuutta aiheuttaviin tekijöihin. Kriittinen sosiaalityö on laaja suuntaus, jossa esimerkiksi yksilötyötä ei välttämättä erotella rakenteellisesta työstä, yhteistyöstä tai vaikuttamistyöstä, koska niiden nähdään muodostavan yhden kokonaisuuden. Eli jos yksilön kokemuksena ovat tietyt ongelmat, niitä lähdetään selvittämään kollektiivisesti. Tässä mielessä kriittisen sosiaalityön ja (siihen kytkeytyvän) rakenteellisen sosiaalityön välille voidaan asettaa yhtäläisyysmerkit.

Kriittisessä sosiaalityössä on lukuisia suuntauksia ja koulukuntia (ks. myös Pohjola 2015, 21–24). Yksi tunnettu on jako postmoderneihin ja moderneihin kriittisiin teorioihin. Postmodernit ajattelijat (esim. Fook 2016) näkevät ratkaisujen olevan enemmän asioiden välisten yhteyksien ymmärtämisessä ja ymmärtämisen kautta saavutettavassa muutoksessa kuin esimerkiksi objektiivisesti havaittavien asiointilojen muuttamisessa. Modernin teoreetikot (esim. Dullea & Mullender 1999; Schüssler 1984) puolestaan korostavat, että ymmärryksen lisäksi tulisi muuttaa myös rakenteita ja objektiivisia olosuhteita, koska ne aiheuttavat epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Monet eriarvoisuuden tai epäoikeudenmukaisuuden nykytutkijat ovat laajentaneet näkemystään kriittisen realismin suuntaan, jolloin he hyväksyvät objektiivisten tekijöiden ohella myös todellisuuden konstruktivistisen ulottuvuuden (ks. esim. Pekkarinen 2015).

Koska ideologisia suuntauksia on lukuisia, rakenteellista sosiaalityötä koskevaa ymmärrystä ei ole yksinkertaista koota kattavasti yhteen. Kuvassa 1 on kuitenkin havainnollistettu, miten rakenteellista sosiaalityötä voidaan jäsentää sosiaalityön erilaisten teoreettis-ideologisten ulottuvuuksien mukaan (ks. esim. Mullaly & Dupré 2019; Payne 2014, 2020).

¹ Mullalyn ja Duprén (2019) teos on ollut julkaisemisestaan lähtien yksi keskeisimpiä kriittisen ja radikaalin sosiaalityön teoksia. Ensimmäinen painos julkaistiin vuonna 1993 (Structural social work: ideology, theory, and practice), toinen painos 1997 ja kolmas painos vuonna 2007 (The new structural social work). Neljäs korjattu painos on vuodelta 2019. Ensimmäinen painos oli koostettu pääosin modernin teoreettisen viitekehyksen mukaisesti. Toisenkin painoksen aikaan postmodernit teoriat tekivät vasta tuloaan. Kirjoittajien mukaan toisen painoksen heikkoutena oli myös, että rakenteelliseen sosiaalityöhön ei vielä tuolloin liittynyt kovin tarkkaa suunnitelmaa tai strategiaa siitä, miten heikompia ryymiä voitaisiin auttaa, vaan esitys oli lähinnä rakenteellisen sosiaalityön tarpeita ja tarkoitusta valottavaa. Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteita ja toteutustapoja on tarkennettu myöhemmissä painoksissa.

Kuva 1. Rakenteellisen sosiaalityön teoreettis-ideologiset ulottuvuudet (Mullaly & Dupré 2019; Payne 2014, 2020).

Konventionaalinen lähestymistapa tarkoittaa sitä, että rakenteellisessa sosiaalityössä tieto toimii asioiden seurannan ja arvioinnin välineenä, mutta tiedon avulla ei välttämättä haluta puuttua sosiaalisten ongelmien juurisyihin. Toimintatapa ei myöskään ole kovin läpinäkyvä, eikä tuloksia juuri tarkastella eri intressiryhmien, kuten esimerkiksi aikuissosiaalityön asiakkaiden, maahanmuuttajien, toimeentulotuen asiakkaiden, mielenterveys- tai päihdeongelmaisten kannalta. (Kuva 1.)

Reflektioiva lähestymistapa tuottaa tietoa yhdessä asiakkaiden, työntekijöiden ja muiden verkostojen kanssa. Tiedon tuottamisen prosessi on osallistava ja asiakkaiden ääni tulee kuuluviin. Metodeina ovat esimerkiksi valtaistavat ja osallistavat toimintatavat, asiakkaiden ja asukkaiden pariin jalkautuminen ja asioiden edistäminen yhdessä. Tavoitteena voi olla myös tiedon vieminen päätöksentekoon saakka, jolloin esimerkiksi kuntapäätäjille viedään tietoa sosiaalityön asiakkaiden tilanteista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Lopulta päätösten tekeminen ja vastuu siitä, että tieto johtaa muutokseen, jää kuitenkin harvojen vastuulle. (Kuva 1.)

Uudistava lähestymistapa rakenteelliseen sosiaalityöhön kiinnittää tiedon tuottamisen ja tiedolla vaikuttamisen kriittisen ja radikaalin sosiaalityön teoreettis-metodisiin perusteisiin. Tavoitteena on yhteiskunnan epätasa-arvoa, sortoa ja syrjäytymistä aiheuttavien rakenteiden muuttaminen tiedon avulla. Uudistavan rakenteellisen sosiaalityön ihanteena on oikeudenmukainen ja tasa-arvoinen yhteiskunta, jossa erilaiset ryhmät saavat äänensä kuuluville ja pääsevät vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin myös suoraan, ei pelkästään välillisesti. (Kuva 1.) Kriittinen sosiaalityö hyödyntää erityisesti feministisiä, valtaistavia ja sortoa ja syrjintää vastustavia teorioita (Kivipelto 2006).

Teoriataustan paikantamisen myötä voidaan palata vielä rakenteellisen sosiaalityön määrittelyyn. Mullaly ja Duprén (2019) mukaan käsite ”rakenteellinen” (structural) kertoo siitä, mistä sosiaaliset ongelmat ovat peräisin: ne juontavat uusliberaalista, kapitalistisesta yhteiskunnasta, eikä niitä voi palauttaa yksilöön, vaikka rakenteet ovat ihmisten yhdessä tuottamia ja uusintamia. Sosiaaliset ongelmat syntyvät ja myös poistuvat sosiaalisissa suhteissa, joten uudistavassa rakenteellisessä sosiaalityössä on tuotava näkyväksi ne suhteet ja toimijat, jotka osallistuvat ensinnäkin tutkittavien asiakokonaisuuksien tarkasteluun, sekä toiseksi, tiedon tuottamiseen, analyysiin ja päätöksentekoon. Tämä onkin Mullaly ja Duprén (2019) teoksen pääpöytä: sosiaalityössä muutoksen kohteena tulisivat olla ne rakenteelliset tekijät, jotka aiheuttavat sosiaalisia ongelmia.

Mullaly ja Dupré (2019) kritisoivat sosiaalityön epäpolitisoitumista ja sen poliittisen tehtävän kieltämistä, eli pitäytymistä lähinnä konventionaalisisessa sosiaalityössä. Heidän mukaansa monet sosiaalityöntekijät saattavat esimerkiksi allekirjoittaa sen, että jokainen ihminen on yhtä arvokas, mutta hyväksyvät silti kilpailun ja yksilön riistoon perustuvan kapitalistisen yhteiskunnan periaatteet. Kirjoittajien mukaan sosiaalityön helmasytinä on myös alemmuuskompleksi, joka juontaa sosiaalityön ammattilaisten omaan toimintaan tai

paremminkin toimimattomuuteen oman ammattikuntansa saavutusten esiintuomisessa. Sosiaalityön vaikuttavuuden esiin saaminen edellyttää tietoisuutta siitä, millaiseen yhteiskunnalliseen tehtävään sosiaalityö perustuu ja lisäksi vakiintuneita menetelmiä ja mittareita, joilla tämän tehtävän vaikuttavuutta voidaan arvioida. Jos sosiaalityöllä ei ole selkeää visiota tai julkilausuttua näkemystä siitä, millaista yhteiskuntaa se tavoittelee, jää vaihtoehdoksi olemassa olevan sosiaalisen järjestyksen hyväksyminen.

3 Rakenteellisen sosiaalityön jäsenyyksiä

Tässä luvussa tuodaan esimerkkejä rakenteellisesta sosiaalityöstä kirjallisuushaun perusteella. Esimerkkien ei ole tarkoitus olla tyhjentäviä tai poissulkevia vaan havainnollistaa rakenteellisen sosiaalityön erilaisia ymmärryksiä tehtyjen tutkimusten ja selvitysten valossa.

Rakenteellinen sosiaalityö osana asiakastyötä

Aikuissosiaalityössä ja työikäisten parissa tehtävässä sosiaalityössä

Kirjallisuuskatsaus osoitti, että sosiaalityöntekijöiden tavat hahmottaa rakenteellista sosiaalityötä vaihtelivat. Koska tutkimuksia on tehty paljolti haastattelemalla sosiaalityöntekijöitä, oli näkemyksiä tarkasteltava lähinnä diskursiivisina konstruktioina, ei niinkään objektiivisina totuuksina. Huomionarvoista oli myös se, että työntekijöiden tuottamat käsitykset heijastelivat paljolti lainsäädännön velvoitteita (Tuominen 2018). Sosiaalityöntekijät toivat kuitenkin esiin, että muutokset olivat tarpeellisia riittämättömien, väärinkohdennettujen ja jäykkien rakenteiden takia (Sutinen 2018).

Rakenteellisen sosiaalityön tulisi pohjautua asiakastyössä tuotettuun tietoon, koska sosiaalityössä saadaan tietoa suoraan asiakasrajapinnasta. Rakenteellisen sosiaalityön luonnehdittiin olevan alueellista ja yhteisöllistä työtä, vaikuttamista epäkohtiin, tiedon tuottamista ja tiedon viemistä eteenpäin, esimerkiksi päättäjille (Tuominen 2018; Heinonen 2015; Balzar 2013). Parhaiten rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia voitiin toteuttaa tiedon tuottamisena ja välittämisenä sekä palvelujärjestelmään vaikuttamisena. Rakenteellinen sosiaalityö aikuisten parissa hahmottui kokonaisvaltaisena yhteiskunnallisena asiantuntijuutena ja vaikuttamisena sekä kokonaisvaltaisuutta painottavana työorientaationa. (Tuominen 2018.) Myös sitä pidettiin tärkeänä, että sosiaalityössä osallistuttaisiin enemmän yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tietoa tulisi käyttää siihen, että asiakkaiden tarvitsemiin palveluihin vaikutetaan. Rakenteellisen sosiaalityön merkitys asenteiden muokkaajana tuli esiin erityisesti yhteisösosiaalityössä, maahanmuuttajasosiaalityössä ja romanityössä. Asennetyötä pidettiin tärkeänä muiden muassa tilanteissa, joissa vähemmistöt olivat yhteisön syrjimiä ja yhteisön negatiiviset asenteet hankaloittivat jokapäiväistä elämää. (Heinonen 2019; Tuikka 2017.)

Yksi mahdollisuus on hyödyntää kehittäjäasiakkuuksia rakenteellisessa sosiaalityössä. Päivi Krookin (2019) mukaan kehittäjäasiakkuudessa on kyse siitä, että palvelujen kehittämisessä hyödynnetään palvelun käyttäjien omakohtaista subjektiivista tietoa ja kokemusta palveluista. Tietoa asiakkaiden tarpeista, rakenteellisista epäkohdista sekä erilaisista yhteiskunnallisista ilmiöistä välitetään eteenpäin sosiaalisen raportoinnin keinoin paikallisissa verkostoissa.

Yhteisösosiaalityössä esiin tulleita rakenteellisia ongelmia olivat esimerkiksi ”kasautunut huono-osaisuus”, kuten asunnottomuus (Tuikka 2017; Kortelainen 2016). Alueellisella huono-osaisuudella oli Kortelaisen (2016) mukaan useita rakenteellisia yhteyksiä ja syitä, jotka tulivat esille niin yksilö- kuin rakennetasollakin. Esimerkiksi kattava julkisen liikenteen verkosto, riittävät palvelut ja asukkaiden välinen yhteisöllisyys olivat avaintekijöitä ihmisten viihtyvyyden kannalta. Lähiöissä tehtävässä työssä syvään juurtuneet kulttuurin määrittämät asenteet vaativat muutosta kohti kunnioitavampaa, inhimillisempää ja ekososiaalisempaa asennetta. Rakenteelliseksi tämän tekee se, että alueen asukkaat eivät välttämättä kykene ratkaisemaan kaikkia alueen ongelmia itse ilman ulkopuolista tukea ja apua, koska syyt voivat olla niin syvälle juurtuneita yhteisöllisiä asenteita ja toimintatapoja.

Yhteisösosiaalityössä nähtiin olevan käytettävissä monia keinoja tilanteiden parantamiseen. Tällaisina keinoina mainittiin muiden muassa asiakkaiden tai asukkaiden osallisuuden lisääminen, yhteisöllisyyteen kannustaminen sekä asukkaiden näkökulmien vieminen eteenpäin alueen kehitystä käsittelevissä kokouksissa. Esimerkiksi Tuikan (2017) kuvaama lähiötupa toiminta-areenana tarjosi sosiaalisen tilan ja mahdollisuudet toimia, saada asiantuntijoita paikalle, liittyä ryhmiin ja näin samalla ratkoa yksinjäämisen uhkaa (ks. myös Sarkkinen-Vuorinen 2014; Pylkkänen 2008).

Asunnottomien parissa tehtävässä sosiaalityössä rakenteellisen sosiaalityön tarve tuli erityisen hyvin esiin esimerkiksi kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puutteen osalta. Erityisesti Helsingissä kohtuuhintaisten asuntojen puute oli ensisijainen syy pitkäaikaisasunnottomuuteen. Asunnottomuustyössä yhteiskunnan rakenteisiin vaikuttamista pidettiin tärkeänä. Merkityksellisinä nähtiin poliittinen päätöksenteko ja yhteiskunnallinen ilmapiiri, joihin sosiaalityöntekijöiden on yritettävä vaikuttaa (Kouhi 2017).

Uudempana keskusteluun mukaan tullut **ekososiaalinen työ** ei vielä näkynyt katsauksissa Balzarin (2013) opinnäytetyötä lukuun ottamatta. Balzar (2013) siteeraakin Kati Närhin (2001) tutkimusta, jossa Närhi (mt.) on kuvannut ekososiaalisen sosiaalityön käytännön esimerkkejä seuraavasti:

”Esimerkkinä ekososiaalisesti kestävä ympäristön kehittämistä oli Jyväskylän Lutakon alueella työskentely. Sosiaalityöntekijöiden tarkoituksena alueella työskentelyssä oli saada asukkaiden ääni kuuluviin ja tätä varten he haastattelivat asukkaita. Sosiaalityöntekijät osallistuivat myös alueen suunnitteluun ja tekivät listan siitä mitä alueen kehittämisessä kannattaisi ottaa huomioon. Tähän kuuluivat mm. vuokrataso, asuntojen vaihtelu, julkiset palvelut, yhteisökeskus, puisto sekä jo silloin olemassa olevien rakennusten säilyttäminen, joissa oli toimintaa nuorille ja työttömille.”

”Toisena esimerkkinä ekososiaalisesta sosiaalityöstä oli sosiaalityöntekijöiden osallistuminen arviointiin liittyen erään kauppakeskuksen rakentamiseen Jyväskylän alueelle ja sen rakentamisen mahdollisiin vaikutuksiin haavoittuvimmille ryhmille kuten vanhuksille, vammaisille, työttömille sekä autottomille. Sosiaalityöntekijät haastattelivat alueen asukkaita ja arvioivat ketkä hyötyisivät ja ketkä häviäisivät, mikäli kauppakeskus rakennettaisiin.” (Balzar 2013; ks. Närhi 2001.)

Rakenteellinen sosiaalityö todentui yhteiskunta- ja yhteisötasolla myös alueen suunnitteluun osallistumisena ja toimijoiden välisenä yhteistyönä (Tuominen 2018; Balzar 2013).

Esimerkit havainnollistavat, miten yhteisötasolla rakenteellinen sosiaalityö todentui asiakkaiden osallisuuden vahvistumisena, kumppanuutena ja yhteisöllisinä työmuotoina. Kirjallisuudessa rakenteellisen sosiaalityön menetelminä tuotiin esiin myös asiakkaiden voimaannuttaminen, osallisuuden vahvistaminen sekä kokemusasiantuntijuuden ja vertaistuen hyödyntäminen. Myös asiakkaiden ohjaaminen erilaisiin vertaisryhmiin nähtiin rakenteellisen sosiaalityönä. Työtä tehtiin vastaajien mukaan asiakaslähtöisesti, reflektiivisellä työotteella ja ajamalla asiakkaiden asioita (advocacy). (Kalapudas-Takalo 2020; Tuominen 2018; Balzar 2013.)

Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen liittyi myös paljon vielä kehittämistä vaativia asioita. Sosiaalityön johdon ja organisaatioiden rakenteiden, työn resurssien sekä sosiaalityöntekijöiden omien käsitysten ja mahdollisuuksien nähtiin vaikuttavan eniten rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen. Maria Vainionpää (2015) kuvaa sosiaalityötä ”työyksikkökohtaiseksi”:

”Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa kriisitilanteessa toimimisessa näkyi siten selkeästi työntekijöiden työyksikkökohtaisuus. Tulkitsin tämän siten, että ehkä työntekijät kokivat vaikeaksi miettiä sosiaalityötä muulta kannalta kuin siltä, jossa nyt työskentelevät. Esimerkiksi sairaalan sosiaalityöntekijöiden teksteissä näkyi selkeästi terveyssosiaalityön tiedottamistyön näkökulma, kuraattoreiden teksteissä oppilaitossidonnaisuus, sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijän kirjoitelmassa poliisien kanssa tehtävä yhteistyö. Näin ollen voidaan tulkita sosiaalityön olevan pitkälti työyksikkösidonnaista, joskin sosiaalityön koordinoitua ulottuu ulos omasta organisaatiosta.”

Kehittäjäasiakkaat kokivat, että heitä kyllä kuullaan ja he pääsevät näkyville, mutta toiminta ei johtanut muutokseen tai esimerkiksi parempiin palveluihin (Krook 2019, 78). Huolestuttavaa oli myös havainto, että

rakenteellinen ja kehittävä työote aiheutti joillain sosiaalityön ammattilaisilla jopa pelkoa seuraamuksista (Tiitinen 2019; Simola 2018; Heiskanen & Kyllönen 2017):

”Ensisijaisesti haluaisin olla haastateltavana/kommentoijana esimiehen suostumuksella, mutta ilman tätäkin voisin harkita nimettömästi, jos asia olisi riittävän merkittävä ja todennäköisyys joutua ongelmiin pieni (esim. tunnistettavuuteni heikko)” (Heiskanen & Kyllönen 2017).

Kontio (2019) piti tärkeänä, että sosiaalitoimiston henkilökunnan kokouksissa käytiin läpi myös työn eettisiä linjauksia. Työyhteisössä voisi olla rakenteellisen sosiaalityön asiantuntija, joka osallistuisi ja kannustaisi eri toimijoita vuoropuheluun. Erilaisten mittareiden tulisi ohjata kuntajohtoa resursoinnin kysymyksissä ja kuntapalveluiden kohdentamisessa.

Kaikkiaan aineistosta sai käsityksen, että aikuissosiaalityössä ja työikäisten parissa tehtävässä sosiaalityössä rakenteellisen sosiaalityön käsite oli edelleen melko jäsentymätön. Sen osa-alueita toteutettiin, mutta niitä ei välttämättä mielletty rakenteelliseksi sosiaalityöksi. Myös asiakastyön ja muiden työmuotojen erottaminen rakenteellisesta työstä oli vaikeaa.

Rakenteellisen sosiaalityön kytkeytyminen sosiaalihuoltolakiin viestittää sosiaalityön läheisestä suhteesta julkiseen palvelujärjestelmään. Julkisiin palveluihin perustuva järjestelmäkiinnitteisyys antaa Pohjolan (2015, 20) mukaan erinomaisen lähtökohdan rakenteelliselle sosiaalityölle. Pohjolan (2015) mukaan asiakkaat ja järjestelmä esitetään kuitenkin usein automaattisesti jotenkin vastakkaisina tai ristiriitaisessa suhteessa olevina. Toisaalta sosiaalityön tulee puolustaa heikompiin usein myös palvelujärjestelmää vastaan, esimerkiksi silloin, kun asiakkaan oikeusturva ei toteudu. Joka tapauksessa rakenteellinen sosiaalityö osana julkisia palveluja on kysymys, joka kaipaava lisä tarkastelua, koska suomalainen sosiaalityö tulee ainakin toistaiseksi toimimaan osana julkisia palveluita ja sosiaalityö toimimaan julkisena hallintotehtävänä (Liukko & Nykänen 2019). Yhteydet ekososiaaliseen työhön toivat rakenteelliseen sosiaalityöhön kiinnostavan ja tulevaisuuden kannalta suorastaan välttämättömän laajennuksen (ks. Matthies & Närhi 2015).

Vammaissosiaalityössä

Vammaissosiaalityössä tietotyön tavoitteena on paikantaa niitä epäkohtia, jotka aiheuttavat epäoikeudenmukaisuuksia, vähentävät osallisuutta tai vaikuttavat muuten vammaissosiaalityön asiakkaiden elämään negatiivisesti (Hömppi 2020). Sosiaalityön yhteiskunnallisena tehtävänä on nostaa esiin yhdenvertaisuuden ja osallisuuden puutteita sekä esittää kehittämisehdotuksia näiden puutteiden korjaamiseksi. Epäkohtien paikantamisen jälkeen suunnataan toimenpiteet hyvinvointia heikentävien syiden ratkaisemiseen. Mikäli puutteita ei voida kohtuullisesti korjata, tulee vammaisille myöntää sellaisia palveluita, jotka mahdollistavat yhdenvertaisuuden ja osallisuuden elämään hyvinvointia heikentävästi.

Vammaissosiaalityössä epäkohdat liittyvät Hömpin (2020) mukaan usein osallistumisen esteisiin. Selkeimmin nämä näkyvät ympäristön esteellisyytenä, esimerkiksi tiloina, joihin ei ole pääsyä ilman toisen henkilön apua.

Vammaissosiaalityössä konkreettisten esteiden poistaminen nähtiin kuitenkin helpompana, kuin asenteellisten, ennakkoluuloihin tai tiedon puutteeseen liittyvien esteiden poistaminen. Tietoa lisäämällä sosiaalityössä voidaan poistaa joitakin esteitä vammaisten henkilöiden elämästä. Sosiaalityössä saatua tietoa vammaisten henkilöiden kokemista konkreettisista tai asenteellisista esteistä on käytettävä aktiivisesti esteiden poistamiseen. (Hömppi 2020.)

Rakenteellisen sosiaalityön tekeminen on vallankäyttöä, positiivista tai negatiivista. Positiivinen valta auttaa poistamaan vammaisen henkilön elämästä epäoikeudenmukaisuutta ja epätasa-arvoa aiheuttavia esteitä ja vaikeuksia. Negatiivista vallankäyttöä on se, jos työntekijä ei puutu tai reagoi havaitsemiinsa esteisiin vammaisen henkilön elämässä tai elinpiirissä. Ongelmana on kuitenkin, että työntekijät eivät aina tiedosta, millaista valtaa he käyttävät ja miten he esimerkiksi tulkitsevat asiakkaan oikeuksia (Kalapudas-Takalo 2020).

Hömpin (2020) mukaan rakenteellisessa sosiaalityössä on piirteitä, jotka sopivat niin yksilötyöhön kuin yhteiskunnalliseen työhön. Näiden erottaminen on vaikeaa. Työ asiakasrajapinnassa luo tavallaan perustan,

josta aito ja oikea tieto saadaan. Työntekijän, asiakkaan ja muiden asian kannalta keskeisten henkilöiden toiminta auttavat viemään tietoa päätöksentekoon ja niihin paikkoihin, joissa muutosta kyetään saamaan aikaan. Prosessissa on paljon samaa, kuin esimerkiksi Hannele Krogstrupin (2004) lanseeraamassa BIKVA-arvioinnissa.

Maahanmuuttajatyössä

Rakenteellisen sosiaalityön kohteiksi kotouttavassa sosiaalityössä valikoituivat yhdenvertaisuuden toteutumisen vastaiset rakenteet, jotka ylläpitävät ja uusintavat syrjintää. Maahanmuuttajien parissa tehtävä sosiaalialan työ oli yksilöpainotteista, asiakasmäärät suuria ja työn luonne hektistä. Työn koettiin jäävän suurista asiakasmääristä johtuen pintapuoliseksi. (ks. esim. Allén 2018; Lötjönen 2018.) Rakenteellista sosiaalityötä hankaloittaviksi tekijöiksi maahanmuuttajien parissa tuotiin esiin myös sosiaalihuollon ammattihenkilöiden osaamisen puute sekä organisaation kulttuuri. Merkittävin este olivat suuret asiakasmäärät ja työn vaativuuden ylikuormitus.

Rakenteellinen sosiaalityö vastaanottokeskuksissa oli vähäistä, vaikka sille nähtiin olevan tarvetta. Lisäksi yhteistyökumppanien toimesta kohdattu puhevallan rajoittaminen sekä muiden toimijoiden kapearajainen, yhteen suoritukseen keskittyvä toimintatapa hankaloittivat rakenteellisen sosiaalityön tekemistä. Eri toimijoiden erilaiset katsantokannat maahanmuuttoon sekä ajankohtainen ulkomaalaislain soveltamiskäytäntö rajoittivat halukkuutta lähteä mukaan turvallisuuspoliittiseen keskusteluun. (Allén 2018.)

Kuten aikuissosiaalityössä, myös maahanmuuttajatyössä tuli esiin, etteivät työntekijät voi aina antaa lausuntoja kunnan virkamiehensä. Julkaistavaksi aiottu materiaali oli annettava esimiesten tarkistettavaksi. Osa työntekijöistä jopa pelkäsi vaikuttamistoiminnasta aiheutuvia sanktioita. Sananvapauden rajoittaminen sekä toimintakulttuurissa ilmenevä vaientaminen olivat johtaneet itsetarkkailuun, päätöksiin olla jatkamatta työsuhteita sekä erilaiseen ”hiljaiseen kapinaan”. Sananvapauden puutteet toivat esille hallinnossa olevia ongelmia, joita maahanmuuttajatyössä oli rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen tiellä. (Allén 2018; Lötjönen 2018.)

Havaintojen pohjalta voi tehdä johtopäätöksen, että maahanmuuttajatyöhön tarvitaan yksilötyön rinnalle ryhmämuotoista sosiaalityötä, yhdyskuntatyötä ja rakenteellista sosiaalityötä. Erityisesti maahanmuuttajatyöhön liittyviä tutkimuksia lukiessa nousi esiin, että raja niin sanotun yksilötyön ja rakenteellisen työn välillä oli häilyvä.

Lastensuojelussa

Rauhaton asuinympäristö, lapsiperheköyhyys, perheväkivalta, päihde- ja mielenterveysongelmat sekä yksinäisyys mainittiin lastensuojeluperheiden kohtaamina sosiaalisina ongelmina. Yleistä olivat myös lapsen tarpeiden näkymättömyys perheessä, nuoruusiän oireilu sekä tukiverkostojen puute. Mesotason ilmiöinä jäsenyivät avohuollon tukitoimien tehostomuus, sijaishuoltopaikan valinnan merkityksellisyys, psykososiaalisen työnjaon pulmallisuus sekä tahdonvastaisuuden tematiikka pitkäaikaisessa sijaishuollossa. (Puonti 2017; Hakala 2015.)

Lastensuojelussa rakenteellisen sosiaalityön menetelmiä olivat tiedon tuottaminen ja vieminen päätöksentekoon, sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuden käyttäminen muutosten eteenpäinviemisessä, kansalaisten aktivointi ja mediaviestintä (Kalliola 2017). Hakalan (2015) mukaan matalan kynnyksen palveluilla, urbaanin yhteisöllisyyden tukemisella, kansalaisten ja viranomaisten tietoisuuden lisäämisellä, sekä yleisen ja sukupuolisen tasa-arvon vaalimisella voitaisiin helpottaa lapsiperheiden kohtaamia sosiaalisia ongelmia ja vähentää korjaavan lastensuojelun tarvetta.

Lastensuojelun sijaishuollossa määrällisen tiedon käyttö oli yleisempää kuin laadullisen tiedon käyttö (Puonti 2017). Asiakkaan äänen, eli lasten kuulemisen ja kuuntelemisen tärkeyttä korostettiin (Mettinen 2020). Liian usein lasten tarpeita ohitettiin, niitä vähäteltiin tai niitä ei pysähdetty kuulemaan aidosti siten, että kehitettäviä asioita olisi voitu viedä eteenpäin. Leinonen (2019) toi esimerkin nuorisokotien asiakkaiden kohdalta: he tarvitsevat erilaisia kuulluksi tulemisen tapoja ja nuorisokotien toiminnan keskeinen haaste oli

tuottaa ja vahvistaa nuorille kokemuksia siitä, että vaikeassakin elämäntilanteessa voi päästä kokemaan osallisuutta omiin asioihin ja että omalla toiminnalla sekä mielipiteillä voi vaikuttaa itseä koskeviin asioihin ja päätöksentekoon.

Rakenteellinen sosiaalityö ei näyttäytynyt myöskään lastensuojelussa kovin vakiintuneena tai systemaattisena toimintana. Linjaorganisaation haasteet, sosiaalityön heikko asema yhteiskunnassa, sosiaalityöntekijöiden ammattitaidon rajoittaminen asiakastyöhön sekä asiakkaiden äänen esiin saaminen vaativat kehittämistä, jotta rakenteellista sosiaalityötä voitaisiin tehdä menestyksellisesti lastensuojelussa. Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen työntekijät kuitenkin arvelivat, että heidän näkemyksiään ei arvostettu tarpeeksi:

”Työntekijät korostivat, että heillä on paljon tietoa asiakkaista ja näkemyksiä siitä, miten heitä voitaisiin paremmin auttaa. Huolta kuitenkin herätti se, minne tieto menee, miten sitä käsitellään ja onko sillä oikeasti merkitystä, kun päätöksiä tehdään. Työntekijöiden kokemuksena oli, että vaikka heiltä välillä erilaisia asioita kysyttäänkin, eivät he saa palautetta siitä, mihin toimiin asioiden johdosta on ryhdytty.” (Ropponen 2020, 20.)

Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista lastensuojelussa hankaloittivat toimimattomat rakenteet, vertikaalisen yhteistyön puute ja resurssien riittämättömyys. Sosiaalityön heikko asema kunnallispolitiikassa tuli esiin (Kalliola 2020). Kunnallispoliittisella päätöksenteolla nähtiin olevan suuri merkitys, minkälaiseksi lastensuojelun resurssit muodostuivat.

Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista uhkasi lastensuojelussa sen aliresursointi ja näkeminen liian kapeakatseisena orientaationa. Myös uusien työmallien implementointi koettiin hankalaksi rakenteellisista syistä (Tuokko 2020). Lastensuojelussa oltiin tekemisissä vaativien ja eettisesti usein todella vaikeiden asioiden kanssa. Esimerkki tästä olivat lastensuojelun sijaishuoltoon kohdistuvat tarkastukset ja niiden tuoma tieto siitä, että kaikki ei aina ollut kunnossa sijaishuoltoa toteuttavissa paikoissa. (Seppänen 2020.) Lastensuojelussa rakenteellisen sosiaalityön kulmakiviksi nousivat varsin konkreettiset asiat, kuten asiakkaiden oikeuksien valvonta, tiedolla johtamisen ja eräänlaisen ”advocacy”-tyyppisen sosiaalityön menetelmät (ks. esim. Dalrymple & Boylan 2013).

Kolmannen sektorin työssä

Mielenkiintoinen poikkeus suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön tarkastelujen joukossa oli Eerika Heikkilän ja Heli Mikkosen (2013) kriittisiin ja radikaaleihin sosiaalityön teorioihin pohjautuva tutkielma voimaantumisen mahdollisuuksista nepalilaisten yksinelävien naisten elämässä. Heikkilä ja Mikkonen (2013) tutkivat voimaantumisen mahdollisuuksia yhteiskunnan rakenteiden kautta. Näitä rakenteita olivat Nepalissa muun muassa naisen asemaan vaikuttavat rakenteet, kuten avioliittokäsitykset ja naisten kouluttautuminen. Opinäytetyön tekijöiden tarkoituksena oli avata uusia näkökulmia sosiaalityöntekijöille ongelmien ratkaisuun ja antaa heille rohkaisua poliittisempaan ja vaikuttavampaan sosiaalityöhön. Heidän mukaansa radikaali sosiaalityö pyrki puuttumaan seikkoihin, jotka aiheuttivat sosiaalisia ongelmia, ei ainoastaan auttamaan ongelmiin joutuneita. He havaitsivat, että naisten asemaan voitiin saada muutosta jo projektin aikana. Esimerkiksi kouluttautuminen, usko omiin mahdollisuuksiin ja tulevaisuuteen lisääntyivät projektin aikana. Tässä kohdin rakenteellisen sosiaalityön yhteys valtaistamiseen (empowerment) oli ilmeinen (ks. esim. Adams 2008).

Toinen esimerkki aineistosta liittyi Oulun Kumppanuuskeskuksen sosiaali- ja terveystieteiden järjestöjen ja yhdistysten kirjallisiin aineistoihin ja niissä esiintyvään rakenteelliseen sosiaalityöhön. Järjestöjen ja yhdistysten toiminnassa tiedon tuottaminen ja välittäminen asianosaisille itselleen ja läheisille, mutta myös ammattilaisille oli keskeinen tavoite. Tiedon tuottamista pidettiin ennaltaehkäisyinä, jonka avulla oli mahdollista edistää erilaisten sairaus- ja vammaisryhmien tutkimusta, hoitoa ja kuntoutusta sekä vertaistoimintaa. (Takala-Hotti 2019.)

Takala-Hotti (2019, 48) paikansi järjestöjen ja yhdistysten tekemän rakenteellisen sosiaalityön oikeudenmukaisuustyönä, johon kuului perus- ja sosiaalisten oikeuksien huomioiminen, asiakkaan oikeuksien edistäminen, keskustelun ylläpitäminen oikeus- ja oikeudenmukaisuusperiaatteista. Takala-Hottin (2020)

esiintuoma käsitys järjestöjen ja yhdistysten rakenteellisesta sosiaalityöstä muistutti Anneli Pohjolan (2011) kuvailemaa oikeudenmukaisuustyötä, johon kuuluu ihmisten perus- ja sosiaalisten oikeuksien huomioiminen ja esiintuominen. Pohjolan (2011, 215–217) mukaan sosiaalityön tehtävänä nämä merkitsevät keskustelun ylläpitämistä oikeus- ja oikeudenmukaisuusperiaatteista yhteistyössä eri toimintasektoreiden, kuten järjestöjen, yhdistysten ja kansalaistoiminnan kanssa.

Molemmissa esimerkeissä kolmannen sektorin sosiaali- ja terveysjärjestöt tuotiin esiin rakenteellisen sosiaalityön tasavertaisena kumppanina sosiaalihuollon tehtävissä kuitenkin niin, että järjestötyöllä ja julkisella sosiaalityöllä tulisi olla omat painopistealueensa sosiaalihuollon tehtävissä.

Rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottaminen

Tietotyö on yksi Anneli Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön jäsenyyksessä oleva osa-alue. Rakenteellisessa sosiaalityössä on pidetty tärkeänä sitä, että sen avulla voidaan tuottaa tietoa kuntalaisten tilanteesta, jonka avulla on puolestaan mahdollista vähentää tai jopa poistaa sosiaalisia ongelmia. Tiedon tuottamisessa on käytetty paitsi perinteisiä tutkimuksellisia menetelmiä ja välineitä, myös erityisesti osallistavaan tiedon tuotantoon soveltuvia menetelmiä. Osallistamisen edistämiseksi on hyödynnetty kehittäjäasiakkaita, asiakasraateja ja kokemusasiantuntijoita.

Rakenteellisen sosiaalityön tietotyötä eli tiedon tuottamista ja tiedon välittämistä edistäviä tekijöitä olivat erityisesti organisaatioissa olevat tiedon tuottamista tukevat rakenteet, kuten sosiaalisen raportoinnin foorumit. Avaintekijöinä mainittiin tietotyön ohjaaminen ja johtaminen, sekä se, että työntekijät ja johto arvostivat sosiaalityötä (esim. Savola 2016). Esteitä rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuotannolle olivat resurssit ja työnjako, yksilötyöhön orientoitunut työote sekä osaamisen puute. (Savola 2016.)

Seuraavaksi käydään läpi esimerkkejä mittareiden, menetelmien ja osallistavan tiedon tuotannon mahdollisuuksista rakenteellisessa sosiaalityössä.

Mittarit ja menetelmät tiedon tuottamisessa

Tilastot ja rekisterit. Rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottamiseen on periaatteessa käytettävissä runsaasti erilaista tilasto- ja rekisteriaineistoa. Valtakunnallisia tilastoja ja rekisteritietoa on saatavissa avoimesti esimerkiksi THL:n, Kelan, Työ- ja elinkeinoministeriön ja Tilastokeskuksen sivuilta. Hirvonen ym. (2021) tuovat kuitenkin esiin, että ongelmana on, että makrotason indikaattoreilla ei ole ollut kosketuspintaa käytännön sosiaalityöhön. Laajat valtakunnalliset tiedot antavat toki suuntaa, mutta eivät vielä kerro, miksi asiat ovat, kuten ovat. Niiden käyttö on kuitenkin suotavaa, jotta rakenteellinen tieto voitaisiin asettaa kehyksiinsä. Alueellisia ja paikallisia tietoja on verrattava myös valtakunnalliseen tilanteeseen.

Asiakastietojärjestelmät. Jormanainen ym. (2019) selvittivät kuntien sosiaalitoimien sähköisten asiakastietojärjestelmien tilannetta. Markkinoita hallitsivat Tieto (nyk. TietoEVRY) ja CGI, joiden yhteenlaskettu markkinaosuus vuonna 2017 oli 90 % kuntien ja 95 % asukaslukujen perusteella. Sosiaalihuollon sähköisiä asiakastietojärjestelmiä on kehitetty yhteentoimiviksi, jotta ne voisivat välittää ja tallentaa mahdollisimman laajasti sosiaalipalveluissa syntyviä asiakasta koskevia asiakasasiakirjoja. (Jormanainen ym. 2019.) Yhteentoimivuuden tiellä on kuitenkin edelleen vuonna 2021 paljon esimerkiksi lainsäädännöllisiä ja tietojärjestelmien rajapintoihin liittyviä esteitä.

Myös tietojen hyödyntämiseen ja raportointiin liittyy kehittämistarpeita. Ideaalitulossa työntekijän ja asiakkaan tulisi voida tulostaa asiakastietojärjestelmästä yksityiskohtaiset raportit, joiden avulla asiakkaan tilannetta, kuten tavoitteisiin pääsemistä voitaisiin seurata. Valitettavasti asiakastietojärjestelmiä ei vielä voi käyttää kaikilta osin täysimittaisesti tähänkään tehtävään. Asiaan liittyy myös muita esteitä ja hankaluuksia, joita Minna Kontio (2019, 41) kuvaa seuraavassa:

”Kunnassa käytössä olevasta sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmästä olisi ollut mahdollisuus kerätä erilaista tilastotietoa. Olemassa olevia toimintoja ei käytetty, koska siihen ei ollut aikaa eikä osaamista. Tehtyä asiakastyötä ei tilastoitu, vaikka tästä olisi voinut olla apua resursoinnin kohdentamisen ja työnjaon kysymyksissä.”

Mittarit. Myös erilaisia mittareita on saatavilla, joiden avulla muutoksia joko yksittäisten asiakkaiden tilanteissa tai laajemmin kunnan hyvinvoinnissa on mahdollista seurata. Mittareiden valintaan tarvitaan kuitenkin tietämystä, kuten mihin tarkoitukseen mittari on kehitetty, onko sitä testattu ja millaista tietoa sillä voidaan tuottaa. Myös mittarin heikkoudet on syytä kartoittaa. Jos mittarin kehittämiseen ja testaukseen löytyy tutkittua tietoa, kertoo se yleensä avoimuudesta ja valmiudesta asettaa mittari laajan yleisön arvioitavaksi. Seuraavaksi kerrotaan tarkemmin THL:n tutkiman ja kehittämän AVAIN-mittarin mahdollisuuksista tuottaa rakenteellisen sosiaalityön tietoa.

AVAIN-mittari osana sosiaalihuoltolain mukaisia asiakasasiakirjoja. THL:n AVAIN-mittarin kehittäminen on aikoinaan lähtenyt liikkeelle tarpeista saada tietoa sosiaalityön menetelmien vaikuttavuudesta. (Kivipelto ym. 2013; Karjalainen ym. 2021). AVAIN-mittari rakentuu ajatukselle tavoitelähtöisestä sosiaalityöstä. Tällä tarkoitetaan sitä, että sosiaalityön lähtökohtana ovat asiakkaan omat tavoitteet ja elämäntilanne, joiden perusteella menetelmät valitaan. Mittaria käyttämällä saadaan tietoa siitä, millaiset yksilöön ja hänen ympäristöönsä liittyvät tilannetekijät liittyvät tavoitteiden saavuttamiseen, millaisten menetelmien avulla asiakkaan tavoitteiden saavuttamista voidaan tukea sekä siitä, millaisin mekanismein muutokseen lopulta päästään. (Tanner & Kivipelto 2021.) Mittarin toimivuutta on testattu sen kehittämisprosessin aikana useissa kunnissa. Mittarin testaus aloitettiin Seinäjoella vuosina 2011–2012 (Kivipelto & Blomgren 2014; Kivipelto ym. 2013). Sittemmin mittarin käyttöä on pilotoitu kahdeksassa eri kunnassa vuosina 2013–2014 (Saikkonen ym. 2015) sekä viidessä eri kunnassa vuosina 2018–2019 (Kivipelto toim. 2020).

Uusin kehitysvaihe on se, että vuoden 2021 alussa sosiaalityössä käytettäviä asiakassuunnitelma-asiakirjoja on päivitetty ja niihin on lisätty AVAIN-mittarin tietosisällöt², jotka mahdollistavat vaikuttavuustiedon keruun. THL on käynnistänyt osana sosiaalihuollon kehittämisohjelmaa (2020–2022) tukikokonaisuuden, jonka avulla uuteen asiakasasiakirjarakenteeseen pohjautuva työikäisten asiakassuunnitelma on tarkoitus ottaa käyttöön jo ennen varsinaista määräystä. (THL 2021a.) THL:n määräys päivitettyjen asiakasasiakirjojen käytöstä on tulossa arviolta vuoden 2022 lopulla (Tanner & Kivipelto 2021).

AVAIN-mittarin vieminen osaksi sosiaalihuoltolain mukaisia asiakasasiakirjoja pohjautuu siihen, että tulevaisuudessa sote-alueilla tulee kerätä ja analysoida suoraan asiakasrajapinnasta saatavaa vaikuttavuustietoa. Tietoa tarvitaan niin yksittäisen asiakkaan tavoitteista kuin suurempien asiakasryhmien palvelujen vaikuttavuudesta. Uusien asiakirjapohjien käyttöönotto tukee kansallisesti yhtenäisen vaikuttavuuden arvioinnin tekemistä ja sosiaalityön tiedolla johtamista. Nämä ovat tavoitteena myös kansallisessa Toivo-ohjelmassa, jossa luodaan yhtenäistä ja kattavaa tietopohjaa hyvinvointialueiden tarpeisiin. Tulevissa sote-rakenteissa yhteinen tietopohja toimii myös viranomaisten seuranta-, arviointi-, ohjaus ja valvontatyön välineenä. (Valtioneuvosto 2021.)

Osallistava tiedon tuottaminen

Osallistava tiedon tuottaminen liittyy Anneli Pohjolan (2011) kuvaamaan inklusiivtyöhön. Pohjola (2011) kuvaa, miten kansalaisten yhteisöllisyyttä ja yhteenliittymiä voidaan hyödyntää paitsi tiedontuotannossa myös tuotetun tiedon hyödyntämisessä. Yhteisöt ovat siten paitsi päämäärä myös väline, jonka avulla tarvittavia yhteiskunnallisia muutoksia voidaan saada aikaan.

On olemassa erilaisia suuntauksia ja näkemyksiä siitä, miten validia tietoa voidaan tuottaa osallistavien menetelmin. Esimerkiksi arviointitutkimuksen kentällä Egon Guba ja Yvonne Lincoln (1989, 85–87) ovat korostaneet jatkuvan dialogin merkitystä: tieto kehittyy ja muuttuu koko ajan, kun siitä keskustellaan. Tutkimuksella voidaan saada vain jokin ”pysäytyskuva” tietystä tilanteesta. Lisäksi heidän mielestään tieto on yhdessä ihmisten erilaisissa verkostoissa muodostuvaa, eräänlaista jatkuvan konsensuksen ja erojen välistä kamppailua.

Arviointi- ja vaikuttavuustutkimuksessa on pohdittu paljonkin sitä, mitä tiedolla tarkoitetaan ja mitä erilainen tieto merkitsee lopputuloksen kannalta. Myös Suomessa tiedon merkityksestä käytiin keskustelua

² AVAIN-mittarin tietosisällöt löytyvät THL:n koodistopalvelusta (Tanner & Kivipelto 2021).

1990–2000-luvun taitteessa erityisesti arviointi- ja vaikuttavuustutkimuksen yhteydessä (ks. esim. Mäntysaari 2006). Rakenteellisesta sosiaalityöstä tällaista keskustelua on ollut aika vähän.

Asta Niskala (2020) ja Päivi Krook (2019) ovat tutkineet kehittäjäasiakastoimintaa ja sen avulla saatavaa tietoa palvelujen kehittämisessä. Molempien tutkimusten mukaan kehittäjäasiakkaita ei vielä nähty yhdenvertaisena tiedon tuottajina ammattihenkilöiden rinnalla. Krookin (2019) mukaan kehittäjäasiakkaat olivat sitä mieltä, että heidän toimintansa oli suurelta osin niin sanottua näennäisvaikuttamista. Osallisuutta on hyödynnetty enimmäkseen työntekijöiden välityksellä, jolloin asiakkaan todellinen osallistuminen ei ole päässyt esiin (Piilola 2020). Saman on havainnut sosiaali- ja terveydenhuollon yhteispäivystystä tutkinut Minna Rantalaiho (2020). Hänen havaintojensa mukaan potilasasiakkaiden osallisuus jäi kehittämistyössä ohueksi tai kokonaan toteutumatta.

Piilolan (2020) mukaan osallisuus on mukana sosiaalityössä enemmän tavoitteena kuin menetelmänä. Nykyjärjestelmän puitteissa on kuitenkin mahdollista hyödyntää monenlaisia osallistavia välineitä, jos niitä vain halutaan käyttää. Rakenteellisen sosiaalityön tulisi tuottaa tutkittua tietoa myös asiakkaita osallistaen, jotta palveluja voidaan kehittää yhdessä niiden ihmisten kanssa, joilla on esimerkiksi kokemustietoa palvelujen käytöstä. Heidi Muurisen (2019) mukaan kehittäjäasiakkaiden tiedon jäsentämistä tukee se, että he tulevat tunnustetuiksi ja heidät nähdään tiedon omistajina.

Osallistavia menetelmiä on kehitetty myös kansallisessa osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilussa, johon osallistui viisi kuntaa vuosina 2018–2019. Kuntakokeilussa osallistaminen pyrittiin viemään sosiaalityöhön kautta linjan aina asiakastyöstä rakenteelliseen sosiaalityöhön. Hankkeessa saatiin aikaan useita uudistuksia, esimerkiksi perustettiin asukastalo Olkkari Raisioon, sosiaalityötä vietiin ulos toimistoista ja asiakasraateja hyödynnettiin paikallisessa kehittämisessä. Kokemukset olivat rohkaisevia, mutta osoittivat rakenteellisen sosiaalityön vaatavuuden. (Kivipelto toim. 2020.)

Tiedolla vaikuttaminen

Yhteiskunnallinen vaikuttamistyö

Tiitisen (2019) väitöskirjassa tarkasteltiin sosiaalialan ammattilaisten mediavaikuttamista ja siihen liittyviä valtakamppailuja. Tarkastelun keskipisteenä oli sosiaalialan ammattilainen, jonka mediavaikuttamista tutkittiin suhteessa hänen työnantajanaan toimivaan sosiaalialan organisaatioon. Tiitisen (2019) tutkimuksessa selvitettiin sosiaalialan ammattilaisten toimintaa mediavaikuttamisen kentällä. Hän tutki myös sitä, millaisia valtakamppailuja sosiaalialan ammattilaiset kohtasivat mediavaikuttamisen kentällä. Tutkimus pyrki lisäämään tietoa sosiaalialan mediavaikuttamisesta rakenteellisen sosiaalityön välineenä sekä käsitteellistämään sosiaalialan työntekijöiden subjektiivisia sananvapauden kokemuksia.

Tutkimustuloksissa kuvailtiin mediavaikuttamisen prosessia, johon liittyivät mediavaikuttaja itse, toiset mediavaikuttamisen kentän toimijat ja kentän luonne. Mediavaikuttamisen prosessi muodostui työntekijän oman toimivallan tunnistamisesta, kentän toimintalogiikan tunnustelusta, kentälle pääsyn kamppailusta, kentällä toiminnasta sekä muiden reagoinnista kentällä toimimiseen. Organisaatioissa oli erilaisia viestinnän puhujaoikeuksia, joista käytiin kamppailuja. Kamppailuja käytiin organisaatioiden virallisten ja epävirallisten ohjeiden välityksellä, jotka olivat kirjoitettuja, ääneen lausuttuja tai vaiettuja. Mediavaikuttamisen luonne vaikutti muiden reagointiin. Kriittinen, erityisesti epäkohtia paljastava vaikuttaminen kohtasi enemmän vaientamista kuin neutraali tai positiivinen viestintä. Mediavaikuttamisen kentän toimijat pyrkivät saavuttamaan pääomia, mutta saattoivat myös menettää niitä kentän kamppailuissa. Sosiaalialan työntekijät tavoittelivat mediavaikuttamisen kentällä valta-aseman muutosta itselleen, professiolleen, edustamalleen palvelulle, organisaatiolle tai palveluiden käyttäjille.

Tiitisen (2018) tutkimus osoitti, että organisaatioiden sisäisissä kamppailuissa myös vaiennettiin tiedonkulkua palveluiden tilasta. Erityisesti vaientaminen koski kriittisesti tarkastelevia ja muutokseen pyrkiviä näkökulmia. Myös työn epäkohtien paljastamiseen liittyi vaientamista. Vaientaminen oli sananvapauden estämistä tai hankaloittamista. Epäkohtien paljastaminen ja vaientaminen olivat prosesseja, joiden kesto ja mitavuus vaihtelivat.

Myös Simola (2018) on tutkinut yhteiskunnallista vaikuttamistyötä osana kunnallista sosiaalityötä. Tarkoituksena oli tuottaa tietoa kunnallisessa sosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ajatuksista, asenteista ja kokemuksista sekä sosiaalityön yhteiskunnallisesta vaikuttamistehtävästä. Tutkimuksessa yhteiskunnallisella vaikuttamistyöllä tarkoitettiin sosiaalityöntekijän työtä, jonka tarkoituksena on yhteiskunnallisiin rakenteisiin vaikuttaminen sosiaalityön arvojen mukaisesti niin sosiaalityöntekijän omassa työorganisaatiossa, kunnallisessa sosiaalipolitiikassa kuin yleisesti yhteiskunnassa. Yhteiskunnallinen vaikuttamistyö ymmärrettiin osaksi sosiaalityön yhteiskunnallista ja eettistä tehtävää. Tutkimusaineisto koottiin Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä.

Tutkimuksessa tarkasteltiin, miten sosiaalityöntekijät suhtautuvat yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön, miten sosiaalityöntekijät kokevat toimintaympäristöjensä suhtautuvan yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön ja kuinka hyväksi tai huonoiksi sosiaalityöntekijät kokevat mahdollisuutensa tehdä yhteiskunnallista vaikuttamistyötä. (Simola 2018.)

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että merkittävä osa pääkaupunkiseudun sosiaalityöntekijöistä piti yhteiskunnallista vaikuttamistyötä tärkeänä. Enemmistö sosiaalityöntekijöistä oli kiinnostunut ja halukas tekemään vaikuttamistyötä, mutta koki mahdollisuutensa siihen huonoiksi. Sekä oma suhtautuminen että koetut mahdollisuudet olivat yhteydessä siihen, miten sosiaalityöntekijä koki toimintaympäristönsä suhtautuvan vaikuttamistyöhön. Koettu mahdollisuuksien puute oli yhteydessä sosiaalityöntekijän omaan passiiviseen suhtautumiseen sekä toimintaympäristön kielteiseen suhtautumiseen. (Simola 2018.)

Yhteiskunnallista vaikuttamistyötä pidettiin tärkeänä osana sosiaalityöntekijän työtä. Työntekijät kuitenkin kokivat, ettei kunnassa oltu kiinnostuneita heidän tiedostaan ja näkemyksistään eikä heidän yhteiskunnallista asiantuntemustaan hyödynnetty. Tässä kohden näkisin, että Pohjolan (2011) kuvaama niin sanottu strateginen rakenteellinen työ ei toteutunut kunnissa.

Valitettavan moni työntekijä koki vaientamista omalla kohdallaan (ks. myös Tiitinen 2019; Heiskanen & Kyllönen 2017). Työnantajan edustajat ovat jopa pyrkineet rajoittamaan vaikuttamista. Vaikuttamisesta saattoi seurata työpaikalla peräti ikävyyksiä. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin heikoista mahdollisuuksista näyttivät olevan yhteydessä erityisesti vaientamiseen liittyvä pelon ilmapiiri työpaikalla sekä sosiaalityöntekijän kokema epävarmuus siitä, minkälainen vaikuttaminen omassa työssä oli sallittua. Pelon ilmapiirissä epävarmuus johti vaienemiseen ja ylläpiti sitä, kun tieto muiden kokemista seurauksista sai vaienemaan jo ennalta.

Osana julkista viestintää

Heiskanen ja Kyllönen (2017) tarkastelivat opinnäytetyössään, mitä sosiaalityöntekijät kertoivat julkisesta viestinnästä osana rakenteellista sosiaalityötä. Opinnäytetyössä tutkittiin sosiaalityöntekijöiden julkisen viestinnän tapoja ja keinoja rakenteellisen sosiaalityön kontekstissa. Tavoitteena oli selvittää, miten julkinen viestintä rakenteellisen sosiaalityön välineenä näkyi työnteon käytännöissä ja miten sosiaalityöntekijät kokivat voivansa tehdä rakenteellista sosiaalityötä.

Aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella tutkimukseen valikoituneilta sosiaalityöntekijöiltä. Tulostensa perusteella sosiaalityöntekijät tunsivat rakenteellisen sosiaalityön käsitteen ja kokivat tekevänsä sitä jopa viikoittain. Ammatillisen identiteetin kehittymättömyys, organisaatiossa vallitseva kulttuuri sekä työsuhteen kesto ja vakinaisuus mainittiin esteinä rakenteelliselle sosiaalityölle ja julkisen viestinnälle.

”Työryhmässä keskustelu on mielestäni mielekästä, mutta työryhmässä ei useinkaan ole sellaisia vaikutusvaltaisia ihmisiä, jotka voisivat edistää asioita haluttuun suuntaan” (Heiskanen & Kyllönen 2017).

Kasvotusten tehtävä epäkohtien käsittely ja sosiaalisen median käyttö julkisen viestinnän kanavana olivat suosituimpia rakenteellisen sosiaalityön menetelmiä (Heiskanen & Kyllönen 2017). Opinnäytetyön tekijät toivat johtopäätöksissään esiin, että sosiaalisen median kanavissa julkaistu teksti saattoi parhaimmillaan rakentua ja kehittyä tuottamaan uutta informaatiota lukijoiden ja julkaisijan välisen vuorovaikutuksen tuloksena.

Mediavaikuttaminen

Erkkilän (2020) pro gradu -tutkielma käsitteli lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden rakenteellista vaikuttamista Helsingin Sanomissa vuosina 2017–2019. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaista rakenteellista vaikuttamistyötä sosiaalialan ammattilaiset ja järjestöjen edustajat toteuttivat valtamediassa ja näkyvätkö rakenteellisen sosiaalityön vaatimukset ja perustehtävät sosiaalityöntekijöiden puheenvuoroissa. Lisäksi työssä tarkasteltiin, millaisena rakenteellisen vaikuttamisen sisältö näyttäytyi julkisessa keskustelussa. Tutkimus oli kvalitatiivinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineistona käytettiin Helsingin Sanomien artikkeleita vuosilta 2017–2019, jotka olivat sosiaalityöntekijöiden, järjestöjen edustajien tai sosiaalityön esimiesten itsensä tuottamia tai joita oli haastateltu uutisoinnin tueksi.

Erkkilän (2020) tutkimuksen mukaan lastensuojelun sosiaalityöhön liittyvä rakenteellinen vaikuttaminen oli monipuolista. Vaikuttaminen koski monia erilaisia yksilöön, yhteiskuntaan ja lainsäädäntöön liittyviä tilanteita. Vaikuttaminen pohjautui työntekijöiden kokemukseen siitä, millaista on laadukas ja eettisesti kestävä sosiaalityö. Rakenteellisen vaikuttamistyön pääkohteena olivat lastensuojelun sosiaalityössä olevat rakenteelliset asiat. Esiin tuotiin myös, että jatkuva pula sosiaalityöntekijöistä, kiire ja suuret asiakasmäärät heijastuvat asiakkaiden tilanteisiin ja heidän saamaansa palveluun. Pyykkö (2020) puolestaan havaitsi, että lastensuojelua koskeva mediavaikuttaminen oli kriittistä ja vaikuttamistyössä lastensuojelu määrittynyt kriisissä olevaksi palveluksi (Pyykkö 2020).

Amberla (2020) selvitti, miten sosiaalityössä hyödynnettiin sosiaalista mediaa ja millaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä oli sosiaalisen median käyttöönotosta. Aineisto kerättiin vuonna 2018 ryhmäkeskusteluina. Sosiaalityössä käytettiin sosiaalista mediaa monipuolisesti. Tavoitteena sosiaalisen median käytölle oli työn kehittäminen. Saman havainnon teki myös Pyykkö (2020), jonka mukaan vaikuttamistyöllä sosiaalityöntekijät tavoittelivat muutosta lastensuojelun tilanteeseen. Mediavaikuttamisella tuotiin esiin lastensuojelun resurssien puutetta ja perusteltiin tarvetta resurssien lisäämiseksi. Muutostarpeita perusteltiin työntekijöiden ja asiakkaiden näkökulmista. Muutoksen nähtiin olevan mahdollista, jos kansalaisten ja päättäjien tietoisuutta muutoksen tarpeesta saataisiin lisättyä.

Sosiaalista mediaa käytettiin ryhmäkeskustelupaikoissa paljon toiminnasta tiedottamiseen. Tiedotus oli suunnattu asiakkaille ja yhteistyökumppaneille. Tiedottamisen yhteydessä julkaistiin tunnelmakuvia ja muita päivityksiä, joilla pyrittiin vaikuttamaan sosiaalityöstä syntyvään mielikuvaan. Sosiaalista mediaa käytettiin myös uusien yhteistyötahojen löytämisen. (Amberla 2020.) Käytettyjä keinoja ovat resurssitarpeen esiintuominen, toiseen osapuoleen vetoaminen sekä vastuun osoittaminen (Pyykkö 2020).

Käytetyt kanavat valikoituivat sosiaalityöntekijöiden omien kiinnostusten kohteiden ja työssä tehtyjen havaintojen perusteella. Käytössä ovat erityisesti Facebook, blogit, Twitter, Instagram ja WhatsApp. (Amberla 2020.) Pikaviestisovellusten käyttäminen asiakastyössä ei tietosuojaosista ollut mahdollista kaikissa keskustelupaikoissa. Kiireisen työtahdin vuoksi julkisten päivitysten tekemistä varten oli vaikea löytää aikaa. Esteenä käytölle oli myös ohjeistuksen puute kanta-aottavien julkaisuiden suhteen. (Amberla 2020.) Ne keskustelijat, jotka käyttävät työssään pikaviestisovelluksia, kokivat niiden vaikuttavan työhönsä, etenkin asiakassuhteisiin, erittäin myönteisesti. Keskustelijoilla oli positiivisia kokemuksia rakenteellisen sosiaalityön tekemisestä sosiaalisessa mediassa. Sosiaalityön viestinnän koettiin herättävän mielenkiintoa. Sosiaalisen median käyttö oli vapaaehtoista ja työntekijälähtöistä. (Amberla 2020.)

Myös Facebookin Sosiaalityön uraverkostossa ja e-sosiaalityön mahdollisuudet -ryhmissä käydään aktiivista ja asiantuntevaa keskustelua, jossa painottuvat sosiaalityön näkyvyys, kanta-aottavuus ja sosiaalityön paikan uudelleenmäärittely. Tämänkaltainen keskustelu vaikuttaa reflektiiviseltä ja uudistavalta verrattuna perinteisempään tiedottavaan tapaan käyttää sosiaalista mediaa.

Juha Hämäläinen (2015, 77) on pohtinut rakenteellisen sosiaalityön mediavaikuttamista. Hämäläinen kiinnitti huomionsa mediavaikuttamisessa tarvittavaan osaamiseen. Sosiaalityössä kommunikoidaan moneen eri suuntaan, joka vaatii erityistä osaamista. Tämä on huomioitava myös koulutuksessa, eli mediavaikuttamista ei tulisi nähdä irrallisena alueena vaan osana sosiaalityössä tarvittavaa monipuolista ammattitaitoa.

Sosiaalinen raportointi ja hyvinvointikertomukset

Useat kunnat tekevät sosiaalista raportointia. Monella kunnalla on sivusto, johon on kerätty tutkittua tietoa sosiaalityöstä, jota voi käyttää rakenteellisen sosiaalityön välineenä. Tiedonkeruita tehdään eri menetelmillä. Käytetään paikallisia kyselyjä, case-tutkimuksia ja ryhmäkeskusteluja. Kuuden suurimman kunnan (Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Oulu ja Turku), muodostama Kuusikko-työryhmä seuraa sosiaalityön tilaa ja julkaisee siitä raportteja säännönmukaisesti. (Kuusikko-työryhmä 2021.) Kuusikko-työryhmä jakaa tietoja myös sosiaalisessa mediassa. Sosiaalialan osaamiskeskus Vasso on kehittänyt erityisen sosiaalisen raportoinnin työkalun (Vasso). Myös muualla tehtyjä sosiaalityötä koskevia tutkimuksia ja raportteja on koottu kuntien sivuille. (Ks. esim. Espoon kaupunki 2021; Helsingin kaupunki 2021; Kantoluoto & Hedman 2017.)

Lena Pascale (2020) on tutkinut sosiaalista raportointia opinnäytteessään Helsingin kaupungin matalan kynnyksen palveluissa vuoden 2019 aikana. Tarkoituksena oli löytää toimivia käytäntöjä asiakkaiden ja ammattilaisten yhteisen sosiaalisen raportin tuottamiseen. Hankkeeseen osallistuivat matalan kynnyksen palveluiden käyttäjät, työntekijät sekä sosiaalisen raportoinnin kohteena olevan palvelun johto. Arvioinnissa painottui asiakkaiden näkökulma. Aineistokeruumenetelminä olivat osallistuva havainnointi, puolistrukturoidut kyselyt sekä ryhmähaastattelut. Kehittämishankkeen tuloksena syntyi yhdessä tuotettavan sosiaalisen raportoinnin malli. Lisäksi hankkeen tuloksissa ilmenee miten yhteinen sosiaalinen raportointi vahvistaa asiakkaiden osallisuutta paitsi yksilötasolla myös yhteisöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla. Asiakkailta oli Pascalen (2020) mukaa halua antaa panoksensa yhteiseen hyvään ja sitoutua yhteiseen työskentelyyn palvelujen kehittämiseksi, mikäli siihen tarjotaan sopivat puitteet ja aitoja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Tärkeää oli kuitenkin saada johdon tuki sosiaaliseen raportointiin ja siihen, miten tietoa tuotetaan ja miten siitä tiedotetaan.

Kunnat tekevät myös hyvinvointiraportointia. THL:n (2021b) mukaan hyvinvointikertomus on tiivis kuvaus hyvinvoinnista ja terveydestä sekä niiden edistämisestä kunnassa. Kunnassa valmistellaan laaja hyvinvointikertomus kerran valtuustokaudessa ja sen tavoitteita ja toimenpiteitä päivitetään vuosittain osana kuntasuunnittelua. Hyvinvointikertomustyö jakaantuu kertomusosaan, jossa kuvataan hyvinvoinnin nykytilanne ja suunnitelmaosaan, jossa on kuvattu tavoitteet ja toimenpiteet hyvinvoinnin parantamiseksi. Koska hyvinvointikertomus ohjaa kunnan hyvinvointipolitiikkaa, on tärkeä pohtia, miten hyvinvointikertomuksessa otetaan huomioon sosiaaliset näkökohdat, esimerkiksi sosiaalisen raportoinnin avulla saatu tieto kunnan ongelmista ja niihin vaikuttavista tekijöistä.

4 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä raportissa on tarkasteltu rakenteellista sosiaalityötä katsauksenomaisesti, hyödyntämällä aihepiiristä tehtyjä tutkimuksia, selvityksiä ja raportteja. Katsauksen perusteella voi sanoa, että rakenteellista sosiaalityötä on käsitelty viimeisten vuosien aikana Suomessa paljon, erityisesti yliopistojen pro gradu -tutkielmissa ja erikoissosiaalityöntekijän koulutuksen opinnäytetöissä. Syynä jälkimmäiseen on se, että Jyväskylän yliopisto vetää rakenteelliseen sosiaalityön erikoisalaan liittyvää erikoissosiaalityöntekijän koulutusta. Myös kunnat ja hankkeet ovat lisänneet erilaisia raportteja ja selvityksiä verkkosivuilleen.

Katsausta koostaessa alkoi kuitenkin havainnollistua, miten diffuusi ja epämääräinen rakenteellisen sosiaalityön käsite on, koska se liittyy lähes kaikkeen tietoa, tiedonkeruuta ja -käyttöä liittyviin asioihin. Katsauksen tekemistä olisi voinut jatkaa periaatteessa loputtomiin, mutta aikarajoituksen vuoksi tuli pitäytyä rajattuun materiaaliin ja esimerkinomaisiin havaintoihin.

Seuraavaksi käydään läpi yhteenvetoa katsauksessa esiintyvien rakenteellisen sosiaalityön orientaatioiden perusteella.

Sosiaalityön orientaatiot

Teoreettisesti tarkastelussa on käytetty sosiaalityön orientaatioiden jäsennyksiä (Mullaly & Dupré 2019; Payne 2014, 2020). Suomalaisista tarkasteluista on käytetty erityisesti Anneli Pohjolan (esim. 2015, 2011) tekstejä rakenteellisesta sosiaalityöstä. Läpikäydyn materiaalin pohjalta on koostettu taulukko, jossa on esimerkkejä rakenteellisesta sosiaalityöstä eri orientaatioiden mukaan (taulukko 1).

Tulosten valossa tietotyön toimintatavat näyttävät olevan käytössä laajimmin. Tiedon tuottaminen ei ollut pelkästään konventionaalista, vaan myös reflektivoavaa. Myös uudistavaa tiedon tuottamista oli näköpiirissä. Haasteena oli kuitenkin erityisesti uudistavan tiedon tuottamisen ja hyödyntämisen päätöksenteossa. Kiusauksena on jättää ”virallisesta” tiedotteista, raporteista ja julkistuksista asiakkaiden, asukkaiden tai vapaaehtoistoimijoiden tuottama tieto pois tai julkaista ne jotenkin erillisissä julkaisuissa, jolloin vastakkainasettelu ”virallisen” ja ”epävirallisen” tiedon välillä korostuu.

Strategiatyö liittyy näkemykseni mukaan kaikkiin rakenteellisen sosiaalityön toimintamuotoihin, joita Pohjola (2011) on kuvannut. Strategiat näyttivät olevan paljolti rakennettuja konventionaalisesti asiantuntijoiden, viranomaisten ja muiden kuin asiakkaiden tai asukkaiden toimesta. Tätä puolta suomalaisessa rakenteellisessa sosiaalityössä tulisi kehittää enemmän uudistavan tiedon tuotannon suuntaan. Asukastalojen, asiakasraatien ja kokemusasiantuntijoiden mukanaolo sosiaalityötä koskevassa tiedon tuottamisessa on kuitenkin lisännyt myös strategiseen tiedon tuotantoon uudistavia elementtejä.

Inklusiotyö oli useissa katsauksen julkaisuissa esillä. Esimerkiksi maahanmuuttajien kohdalla yhteisöllisyyttä paitsi nähtiin tärkeäksi lisätä myös laajentaa oman ”ydneyhteisön” ulkopuolelle. Yhteisöllisyyden avulla on mahdollista tuottaa myös uutta tietoa erilaisten ryhmien tilanteista, sosiaalisista ongelmista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Inklusiotyön osalta aineistossa korostuivat kuitenkin lähinnä konventionaalisen ja reflektiivisen rakenteellisen sosiaalityön orientaatiot. Tarvitaan lisää menetelmiä, joiden avulla asiakkaiden, asukkaiden ja muiden toimijoiden yhteinen vaikuttaminen sosiaalisia ongelmia aiheuttaviin juurisyyhin tulee vahvemmaksi.

Oikeudenmukaisuustyöstä aineistossa oli esimerkkejä kolmannen sektorin työstä ja vammaissosiaalityöstä. Asiakkaita ja asukkaita tiedotettiin esitteiden, verkkosivujen ja muun materiaalin avulla heille kuuluvista oikeuksista. Sosiaaliturvan saajille kuuluu myös velvollisuuksia, joista on viime vuosina keskusteltu julkisuudessa paljon. Viralliset ja epäviralliset kansalaisliikkeet toivat ääntään kuuluviin esimerkiksi työttömyysturvan aktiivimalliin liittyvistä epäkohdista, ja mallista luovuttiin sittemmin. Kyseistä muutosta ei kuitenkaan voi lukea rakenteellisen sosiaalityön ansioksi, mutta se on hyvä esimerkki siitä, mihin tietoisuutta nostavat toimet voivat myös sosiaalityössä johtaa. Pääosin sosiaalityössä kuitenkin raportoidaan oikeudenmukaisuustyötä, jossa sosiaalityön ammattilaiset tekevät asiakkaiden puolesta korjaus- ja oikaisupyynnöitä esimerkiksi virheellisiin perustoimeentulotukipäätöksiin (Blomgren ym. 2021).

Taulukko 1. Esimerkkejä rakenteellisen sosiaalityön orientaatioista.

	Konventionaalinen	Reflektioiva	Uudistava
Tietotyö	Tilasto- tai rekisteritiedon tuottaminen (esim. tilastot, talousraportit); asiantuntijoiden haastattelut.	Osallistava tiedon tuottaminen, dialogiset tiedonkeruumenetelmät, joissa palvelujen käyttäjiä tai asiakkaita mukana.	Yhteisösosiaalityö, tietoisuutta lisäävä tiedon tuottaminen (valtaistavat menetelmät, BIKVA, asiakasraadit, kokemus- ja kehittäjäasiakkaat).
Strategiat	Tiedon tuotannon perusteiden ja tavoitteiden rakentaminen (tiedonkeruu, menetelmät, analyysit).	Tiedon käsittely asiakkaiden, asukkaiden ja kuntalaisten kanssa. Yhteisten tavoitteiden määrittely.	Tavoitteiden määrittely asiakkaiden, asukkaiden ja kuntalaisten lähtökohdista. Uudistavat menetelmät (valtaistaminen, sortoa ja syrjintää poistavat menetelmät).
Inklusio-työ	Yhteisöllisyyden lisäämistä (esim. yhteistyö järjestöjen, yhdistysten ja vapaaehtoistoiminnan kanssa).	Osallisuuden ja yhteisöllisyyden pohjalta tuotetaan uutta tietoa asiakkaiden arjesta ja sitä tukevista tekijöistä.	Asiakkaiden, asukkaiden ja muiden toimijoiden yhteinen vaikuttaminen sosiaalisia ongelmia aiheuttaviin juurisyihin.
Oikeudenmukaisuustyö	Yleinen tiedottaminen eri ryhmien etuuksista, palveluista ja oikeuksista (esim. esitteet, verkkosivut).	Vääräyksien korjaaminen, oikeuksista ja velvollisuuksista keskustelu asiakkaiden kanssa (esim. väärin päätösten oikaisupyynnöt).	Tiedon käyttäminen asioiden muuttamiseen (kansalaisaloitteet, viestin vieminen poliittiseen päätöksentekoon, tietoisuutta lisäävät kampanjat).

Kunnan järjestämistä olevien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottaminen on lainsäädäntöön perustuvaa toimintaa, jossa on olennaisilta osin kyse perustuslain 19 §:ään kiinnittyvästä lakien toimeenpanosta. Sosiaalihuollon tehtävät ovat julkisia hallintotehtäviä, ja niiden siirto yksityisten palveluntuottajien vastuulle edellyttää nimenomaista sääntelyä. (Liukko & Nykänen 2019.) Vahvat lainsäädännölliset velvoitteet ovat sosiaalityön selkäranka, mutta niistä on tullut osittain myös pakotie: tehtävät on nähty paremmaksi hoitaa itse, jos niistä on myös itse oltava vastuussa. Tästä näkökulmasta erilaisten reflektiivisten ja uudistavien tiedon tuotannon menetelmien ja mallien käyttöönotto Suomessa on ollut kuitenkin yllättävän runsasta viime vuosikymmeninä ja osoittanut myös rohkeutta ylittää erilaisia rajoja, joita lainsäädännölliset raamit eivät estä, mutta joiden sisällä pysyminen on kuitenkin aina huomioitava.

Eniten rakenteellista sosiaalityötä tarkasteltiin aineistossa sosiaalityöntekijöiden näkemysten kautta. Näissä rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitettiin vaikuttamista kunnalliseen päätöksentekoon, yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, palveluihin, vuokra-asuntotilanteeseen, tiedon tuottamista ja välittämistä, asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaiden osallisuutta. Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteita tuotiin esiin runsaasti. Esimerkiksi kattava julkisen liikenteen verkosto, riittävät palvelut ja asukkaiden välinen yhteisöllisyys nähtiin avaintekijöiksi ihmisten viihtyvyyden kannalta. Lisäksi esille tuotiin osallisuuden lisääminen, yhteisöllisyyden kannustaminen sekä asukkaiden näkökulmien vieminen eteenpäin.

On kuitenkin hienoa huomata, että käytännön kuvauksissa rakenteellisen sosiaalityön osa-alueet konkretisoituvat lähellä asiakastyön rajapintaa. Kyse on tiedottamisesta sosiaalisen raportoinnin keinoin paikallisissa verkostoissa asiakkaiden tarpeista, havaituista rakenteellisista epäkohdista sekä erilaisista yhteiskunnan ilmiöistä. Sosiaalityön ammatillaiset mieltävät itsensä yhteiskunnallisiksi osajiksi, jotka näkevät työssään ajantasaisia yhteiskunnallisia ongelmia ja toisaalta rakenteellisia puutteita, jotka vaikuttavat asiakkaiden tilanteisiin. Rakenteellisen sosiaalityön ”typistyminen” tiedonmuodostamiseksi ja välittämiseksi eteenpäin voidaan kuitenkin nähdä ongelmallisena. Pelkkä tietojen kokoaminen ja raportointi eivät takaa sitä, että tieto lopulta vaikuttaa päätöksentekoon. Sen vuoksi rakenteellista sosiaalityötä tulee kehittää kaikilla taulukossa 1 kuvatuilla rakenteellisen sosiaalityön orientaatioiden osa-alueilla ja turvata tuotetun tiedon moninaisuus.

Vaikka ideaalitullassa rakenteellisen sosiaalityön toteutustapoja osattiin nimetä paljon, kävi kuitenkin ilmi, että käytännössä työtä kyettiin tekemään vähemmän, kuin olisi pidetty tärkeänä (ks. myös Kivipelto 2016, 15). Syitä sille, miksi rakenteellista työtä ei tehdä, nimettiin useita. Linjaorganisaation haasteet, sosiaalityön heikko asema yhteiskunnassa, sosiaalityöntekijöiden ammattitaidon rajoittaminen asiakastyöhön sekä asiakkaiden äänen esiin saamiseen liittyvät ongelmat olivat keskeisimmät rakenteellisen sosiaalityön vähäisyyteen vaikuttavat asiat, joihin tulee vaikuttaa.

Rakenteellista sosiaalityötä – vai sosiaalityötä rakenteissa?

Piia Puurunen ja Mari Suonio (2014) nostivat rakenteellisen sosiaalityön käsitteen epämääräisyyden esille analysoidessaan Pohjolan ym. (2015) julkaisua. Puurunen ja Suonion (2014) mukaan rakenteellinen sosiaalityö on helposti käsite, jolla ei ole kunnollista sisältöä. He ehdottavat, että puhuttaisiin mieluummin esimerkiksi sosiaalityöstä rakenteissa tai sosiaalityön ja rakenteiden suhteesta. He muistuttavat, että ”tapaus” oli jo Mary Richmondin (1922) mukaan sosiaalinen tilanne, ei pelkästään ihminen tai asiakas ongelmineen. Toisin sanoen tapaus on suhde- tai olosuhdekäsite. Olemmeko siis ymmärtäneet sosiaalityön ytimen väärin, jos olemme ajautuneet puhumaan erikseen (dualistisesti) yhtäältä yksilötyöstä ja toisaalta rakenteellisesta sosiaalityöstä?

Koska sosiaalityössä tiedon tuottamista ei aina voi irrottaa asiakastyöstä, voidaan kysyä, onko sitten rakenteellisen sosiaalityön erottaminen ”muusta” sosiaalityöstä mahdollista tai edes järkevää? Kysymystä voi lähestyä Elisabeth Gormanin ja Steven Vallasin (2020) näkemyksellä siitä, millaisten haasteiden edessä ammatillinen autonomia, auktoriteetti ja etiikka ovat. Muutospaineet johtuvat siitä, että perinteinen (konventionaalinen) käsitys tiedosta ja tiedon tuottamisesta ja hallinnasta ovat murroksessa. Myös käsitykset taloudesta, yhteiskunnasta ja sosiaalisesta järjestyksestä ovat jatkuvassa liikkeessä. Esimerkiksi digitalisaatio, erikoistuminen ja erilaisten kilpailevien tiedonmuodostuksen tapojen yleistymisen ovat horjuttaneet käsitystä siitä, kenellä on valta määrittellä se, mikä on oikeaa tietoa, ja miten tämä tieto tuotetaan. Tätä globaalia kehitystä silmällä pitäen rakenteellisen sosiaalityön ymmärtäminen kapeasti konventionaalisen tiedon tuottamisena on kieltämättä vanhentunut.

Asta Niskala (2020, 144) on huomauttanut, että Suomessa keskustelua rakenteellisesta sosiaalityöstä leimaa pyrkimys sen menetelmälliseen määrittämiseen. Gormanin ja Vallasin (2020) näkemyksiä soveltaen tilannetta voi tulkita niin, että tiedon tuottamisessa menetelmät tai mallit eivät ole ratkaisevia vaan se, miten tuotettu tieto pääsee vaikuttamaan. Näin rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottamisessa katse olisi käännettävä siihen, millaisissa prosesseissa ensinnäkin määritellään ”hyväksyttävät perusteet” validille tiedolle, jota ihmisten sosiaalisista olosuhteista, ympäristöstä, palveluista ja etuuksista tuotetaan. Toiseksi kiinnostaa, mihin tuotettua tietoa käytetään ja millainen tieto ei päädy esimerkiksi sosiaalityön kehittämisessä tai kunnallisessa päätöksenteossa hyödynnettäväksi.

Globaalit tiedon kehityskulut haastavat rakenteellisen sosiaalityön painopisteet. Oli rakenteellinen sosiaalityö sitten osa sosiaalityötä tai siihen liittyvä erillinen tehtävä, on rakenteellisen sosiaalityön tutkimusta ja kehittämistä lisättävä. Luvussa 5 tuodaan esiin joitain ehdotuksia toimista, joiden avulla rakenteellista sosiaalityötä voidaan kehittää.

5 Ehdotuksia rakenteellisen sosiaalityön kehittämiseksi

Seuraavaksi esitetään joitain ehdotuksia rakenteellisen sosiaalityön kehittämiseksi. Tavoitteena on lisätä rakenteita uudistavaa työtä, mutta myös reflektiivistä orientaatiota (ks. Luku 1). Rakenteellisen sosiaalityön kehittämistä on tuotu esiin jo Tiekartta 2030 – aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön selvityksessä (Karjalainen ym. 2019). Osa ehdotuksista edellyttää pitkän aikavälin suunnitelmaa (esim. mittareiden ja indikaattoreiden yhdenmukaistaminen), mutta paljon on tehtävissä jo osana sosiaalihuollon kehittämisohjelmaa (2022 mennessä).

Koulutuksessa. On tärkeää, että rakenteellisen sosiaalityön asemaa vahvistetaan edelleen yliopistojen sosiaalityön koulutusohjelmissa ja sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnoissa. Yliopistojen erikoissosiaalityöntekijäkoulutusten loppuotöissä on hyvä panostaa rakenteellisen sosiaalityön metodiikkaan ja sen nivomiseen ammatillisiin käytäntöihin. Rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuudet (konventionaalinen, reflektiivinen ja uudistava) tiedostetaan erityisesti opinnäytteissä. Tietoon perustuvaa sosiaalityön opetusta vahvistetaan ja erilaisia tiedon tuottamisen tapoja otetaan käyttöön, mukaan lukien asiakasrajapinnasta tuotettu tieto (esim. kehittäjäasiakkaat, asiakasraadit jne.). Koulutuksessa tarvitaan rakenteellista sosiaalityötä koskevaa korkeatasoista tutkimusta, jota esimerkiksi voidaan rahoittaa sosiaalityön valtionrahoitushankkein (STM).

Uusien toimintatapojen käyttöönotossa on ulottuvuuksia, joiden huomioiminen voi olla tärkeää, jos pohditaan sitä, miten ideaalitilaa voisi tuoda lähemmäs konkretiaa rakenteellisen sosiaalityön kehittämisessä:

1. **Kognitiiviset prosessit.** Kriittinen omien ajatustapojen kyseenalaistaminen ja uuden tiedon reflektointi ja tulkinta. Työntekijöiden on otettava aktiivisesti osaksi työtään uusien käytäntöjen kehittämiseen ja käyttöönottoon liittyvä ajattelu, ihmettely, asioiden tutkiminen, analysointi ja tietojen saaminen. Nämä liittyvät tutkimukselliseen ajatteluun, jota tarvitaan organisaation eri tasoilla, jotta asiat voisivat muuttua.
2. **Interaktiiviset prosessit.** Uuden tiedon ja käytäntöjen omaksumisessa tarvitaan vuorovaikutusta, keskustelua ja organisaation käytäntöjen kriittistä tarkastelua. Eli uusi tieto ei ole omaksuttavissa eristyksissä tai laboratoriomaisesti, vaan se on aina sovittava tiettyyn organisatoriseen kulttuuriin, tapoihin ja toimintoihin. Tärkeää on reflektointi työyhteisön, yhteistyökumppaneiden ja muiden ulkopuolisten toimijoiden kanssa.
3. **Toiminnalliset prosessit.** Etsitään ja käytetään aktiivisesti näyttöön perustuvaa tietoa. Tutkittua tietoa käytetään parantamaan toimintoja. Opitaan muilta ja pohditaan opittua tutkitun tiedon valossa. (Carnochan, McBeath & Austin 2017.)

Kunnissa. Kunnissa kiinnitetään huomiota sosiaalisen asiantuntemuksen äänen esiin saamiselle. Sosiaalityön ammattilaisia, asiakkaita ja kokemusasiantuntijoita kannustetaan ottamaan kantaa julkiseen keskusteluun ja vaikuttamaan sosiaalisten ongelmien poistamiseen. Sosiaalisesta kertyvän tiedon hyödyntämistä päätöksenteossa ja suunnittelussa lisätään, esimerkiksi sosiaalityön ammattilaisia, asiantuntijoita ja kokemusasiantuntijoita kuullaan päätöksenteossa. Asiakkaiden ja palvelujen käyttäjien osallisuutta vahvistetaan tiedonmuodostuksessa. Tiedon tuottamiselle ja hyödyntämiselle on hyvä tehdä toimintasuunnitelma, jossa määritellään, miten sosiaalityöstä kertynyttä tietoa hyödynnetään ja keiden vastuulla se on. THL:n lähtötilanteen

arvioinnin mukaan yhdeksällä tulevilla hyvinvointialueella ei ollut sovittuna tällaista toimintamallia (Koi-visto ym. 2021 230).

Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen ja seurantaan on valmistauduttava myös hyvinvointialueta-solla. Konkreettisesti rakenteellinen sosiaalityö on nivottava hyvinvointialueiden palvelukokonaisuuksiin. Yhdenmukainen sosiaalisen raportoinnin alusta voisi helpottaa kuntien välisen tiedon vertailua ja tietojen löytymistä.

Carnochan ym. (2017) näkemyksillä on merkitystä myös rakenteellisen sosiaalityön kehittämisessä. On oltava ymmärrystä sille, että uusien työhön liittyvien tavoitteiden ja menetelmien omaksuminen ja käyttöönotto ei voi tapahtua käden käänteessä. Tietoa rakenteellisen sosiaalityön tavoitteista, menetelmistä, sisällöistä ja toteuttamisen esteistä ja esteiden purkamisesta on kuitenkin jo olemassa. Tämän tiedon avulla on mahdollista lähteä purkamaan rakenteellisen sosiaalityön käytännön toteuttamisessa olevia pulmia ja edistämään uusien, reflektiivisten ja uudistavien toimintatapojen käyttöönottoa.

Sosiaaliseen raportointiin ei tule kehittää kunnissa enää lisää erilaisia mittareita, vaan tavoitteena on valtakunnallisten ja yhdenmukaisten mittareiden ja indikaattoreiden käyttö (ks. myös kohta ”Valtionhallinnossa”). Asiakasrajapinnasta saatavaa tietoa tuotetaan rakenteisesti ja yhdenmukaisesti (ns. Kanta-yhteensopivuus). THL:n Sosmeta-palvelussa (THL 2021c) olevat asiakasasiakirjat mahdollistavat työikäisten palveluissa jo nyt vaikuttavuustiedon keruun sosiaalityöstä. Vastaavat tietosisällöt on saatava lähivuosina myös muille sosiaalityön osa-alueille (lastensuojelu, sijaishuollon jälkihuolto, maahanmuuttajatyö, kunnan työllisyyspalvelut jne.), jotta vaikuttavuustietoa saadaan asiakasrajapinnasta. Rakenteisen tiedon ohella lisätään laadullisen tiedon, kuten osallistavan tiedon käyttöä, ja tähän muodostetaan omat tukirakenteensa.

Toimintamalleja siitä, miten sosiaalisen raportoinnin keinoin koottua tietoa viedään päätöksentekoon, sosiaalityön kehittämiseen ja alueen hyvinvoinnin edistämiseen kehitetään osana sosiaalihuollon kehittämissohjelmaa (esim. vertaistukeen pohjautuvat verkostot). Sosiaalihuollon kehittämissohjelmassa on mahdollista myös panostaa myös siihen, miten sosiaalityön, asiakkaiden ja kokemusasiantuntijoiden ääni saadaan paremmin esiin.

Valtionhallinnossa. Sosiaalityön ja sosiaalialan tilastot ja rekisterit on saatava ajan tasalle. Rekisteritietoa on oltava saatavilla paitsi asiakasrajapinnasta (sosiaalityön asiakkaat, asiakkaiden tarpeet ja tavoitteet, työmenetelmät, vaikuttavuus jne.) myös muista työn tekemisen rakenteista (sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien määrä kunnittain, tehtävät, tehtävien jakaantuminen jne.).

Rakenteellisen sosiaalityön toteutumista seurataan ja ohjataan sosiaali- ja terveysministeriön toimesta. Sote-uudistuksen yhteydessä tulee ratkaistavaksi, tuleeko kunnille/alueille joitain yhdenmukaisia käytäntöjä, joita rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisessa edellytetään (esimerkiksi yhdenmukainen alusta tai malli sosiaaliselle raportoinnille). Rakenteellisen sosiaalityön menetelmiä ja vaikuttavuutta seurataan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. THL vastaa myös siitä, että kunnat saavat sosiaalityöstä yhdenmukaiset mittarit ja indikaattorit käyttöönsä.

Tutkimuksessa. Rakenteellista sosiaalityötä itseään olisi hyvä tutkia, etenkin vertaisarvioitua tutkimusta tarvitaan lisää. Tarvitaan myös rakenteellisen sosiaalityön teoreettista määrittelyä: mitä rakenteilla tarkoitetaan osana yhteiskuntaa, miten rakenteet ilmenevät ja miten ne ovat suhteessa sosiaalipalveluja käyttäviin ihmisiin. Teoreettisen tutkimuksen lisäksi tarvitaan vaikuttavuustutkimusta. Tutkimuksen ja arvioinnin osalta tärkeää on monimuotoisuus; tarvitaan lisää osallistavaa ja valtaistavaa tutkimusta, käytäntötutkimusta ja tiedon yleistajuistamista. Asiakkaiden ja palvelujen käyttäjien näkökulma on oltava ensisijainen rakenteellisen tiedon tuottamisessa, tulkinnassa ja tiedolla vaikuttamisessa. Vuoropuhelua eri toimijoiden välillä tarvitaan.

Lähteet

- Adams, Robert (2008) *Empowerment, Participation and Social Work*. Neljäs painos. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Allén, Salli (2018) *Rakenteellinen sosiaalityö vastaanottokeskuksissa: Nykytila ja mahdollisuudet*. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/handle/10024/157489>
- Amberla, Anna-Liisa (2019) *Sosiaalinen media sosiaalityön välineenä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/301054>
- Baltzar, Susanna (2013) *Rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksia aikuissosiaalityössä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/42724>
- Blomgren, Sanna & Hiilamo, Heikki & Kivipelto, Minna & Knop, Jade, & Jokela, Merita & Saikkonen, Paula & Tanhua, Hannele & Tanner, Niina (2021) *Toimeentulotukikysely kuntien sosiaalityölle*. Julkaisematon kyselyaineisto. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Carnochan, Sarah & McBeath, Bowen & Austin, Michael J. (2017) *Managerial and Frontline Perspectives on the Process of Evidence-Informed Practice Within Human Service Organizations, Human Service Organizations: Management, Leadership & Governance*. DOI: 10.1080/23303131.2017.1279095
- Dalrymple, Jane & Boylan, Jane (2013) *Effective Advocacy in Social Work*. London: Sage.
- Dominelli, Lena (2004) *Social Work: Theory and Practice for a Changing Profession*. Oxford: Polity Press.
- Dullea, Karen & Mullender, Audrey (1999) *Evaluation and Empowerment*. Teoksessa: Ian Shaw & Joyce Lishman (toim.) *Evaluation and Social Work Practice*. London: Sage, 81–100.
- Erikkilä, Tiffany (2020) *Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden rakenteellinen vaikuttaminen Helsingin Sanomissa vuosina 2017–2019*. Pro gradu -tutkielma. Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/73319?show=full&locale-attribute=en>
- Espoon kaupunki (2021) *Sosiaalinen raportointi*. https://www.es-poo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_terveyspalvelut/Asiakkaan_ ja_ potilaan_oikeudet/Sosiaalinen_raportointi
- Everitt, Angela & Hardiker, Pauline (1996) *Evaluating for Good Practice*. London: Macmillan.
- Fook, Jan (2016) *Social Work. A Critical Approach to Practice*. Third Edition. London: SAGE.
- Giddens, Anthony (1984) *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia: Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analysissä*. (Suom. Pasi Andersson ja Ilkka Heiskanen). Helsinki: Otava.
- Gorman, Elizabeth H. & Vallas, Steven P. (2020) *Introduction: Expertise and the Changing Structure of Professional Work*. Teoksessa: Elizabeth H. Gorman & Steven P. Vallas. (toim.) *Professional Work: Knowledge, Power and Social Inequalities*. Bingley: Emerald Publishing, 1–10.
- Guba, Egon G. & Lincoln, Yvonne S. (1989) *Fourth Generation Evaluation*. London: Sage.
- Hakala, Emmi (2015) *'Rakenteellinen lastensuojelu': synteettinen käsite vaikuttamaan pyrkivästä lastensuojelutyöstä*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/46628>
- HE (164/2014) *Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuolto-laiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi*. Helsinki: Eduskunta.
- Heikkilä, Eriika & Mikkonen, Heli (2013) *"Mikään ei ole niin paha elämässä, ettemme selviäisi": nepalilaisten yksinlävivien naisten voimaantumisen mahdollisuuksia naisprojektien tukemana*, Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61506/Mikkonen.Heli%26Heikkil%c3%a4.Eriika.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Heinonen, Janne (2019) *Suomen romanien kohtaama syrjintä ja rasismi: Kokemuksia, mielipiteitä ja sosiaalityön ratkaisumalleja*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/301034?show=full>
- Heinonen, Jari (2015) *Rakenteellinen sosiaalityö muutoksessa ja muuttajana*. Teoksessa: Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos*. United Press Global (EU), 37–63.
- Heiskala, Risto (2015) *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Heiskanen, Paula & Kyllönen, Laura (2017) *Näköaloja rakenteelliseen sosiaalityöhön: Mitä sosiaalityöntekijät kertovat julkisesta viestinnästä osana rakenteellista sosiaalityötä?* Opinnäytetyö. Hämeen ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/handle/10024/139086>
- Helsingin kaupunki (2021) *Sosiaalinen raportointi*. <https://www.hel.fi/sote/fi/palaute/sosiaalinen-raportointi/>
- Herranen, Olli (2020) *Social Institutions and the Problem of Order: A Relational Approach to Neo-Institutionalism through Social System Theory, Social Constructionism, and Critical Ideology Theory*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Hirvonen, Johanna & Kilpeläinen, Virpi & Piirainen, Keijo & Surakka, Anne & Tanttu, Satu Marja & Tuikka, Anne (2021) *Tiedolla vaikuttamisen mahdollisuudesta toteutukseen. Rakenteellisen sosiaalityön osaamiskartoitus*. Mikkeli: Kaakois-Suomen ammattikorkeakoulu. <https://www.iso-net.fi/iso-toiminta/kehittamishankkeet/sosrake-hanke.html>
- Hämäläinen, Juha (2015) *Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä*. Teoksessa: Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos*. United Press Global (EU), 64–86.
- Hömpö, Päivi (2020) *Rakenteellinen vammaissosiaalityö. Rakenteellisen sosiaalityön erikoisalan lopputyö*. Jyväskylän yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=3c50072c-870f-48e7-a377-b3c2ff3ad169>
- Jormanainen, Vesa & Parhiala, Kimmo & Rötö, Maarit (2019) *Kuntien sosiaalitoimien sähköiset asiakastietojärjestelmät vuonna 2017*. Finnish Journal of eHealth and eWelfare (FinJeHeW), 11 (1-2), 125–138.
- Juhila, Kirsi (2014) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.

- Kalapudas-Takalo, Merja (2020) Sosiaalityöntekijöiden käyttämiä erilaisia tulkintamalleja sosiaalihuollon asiakkaan perusoikeuksien turvaamisessa - sosiaaliamiehen näkemys vuonna 2020. Rakenteellisen sosiaalityön erikoisalan lopputyö. Jyväskylän yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=af38a985-32ac-462c-aa58-d3e9b8c79952>
- Kalliola, Susanna (2017) Rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuudet lastensuojelussa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/228196>
- Kantoluoto, Anne & Hedman, Johanna (2017) Sosiaalinen raportointi – prosessi ja kokemukset. Vantaan kaupunki. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/135437_sosiaalinen_raportointi_prosessi_ja_kokemukset.pdf
- Karjalainen, Pekka (2014) Rakenteellinen sosiaalityö käsitteenä. THL, FinSoc. Power Point esitys. Rakenteellinen sosiaalityö -seminaari, Kaste-ohjelma, SOS II, 15.9.2014. Tampere. <https://www.slideshare.net/minnakivipelto5/rakostysemma-tre-150914-pk>
- Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna & Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi (2021) Osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava aikuissosiaalityö – opas ammattilaisille. Ohjaus 1/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-648-0>
- Karjalainen, Pekka & Metteri, Anna & Strömberg-Jakka, Minna (2019) TIEKARTTA 2030: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Raportteja ja muistioita 41/2019. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161612>
- Kivipelto, Minna (2006) Sosiaalityön kriittinen arviointi. Sosiaalityön kriittisen arvioinnin perustelut, teoriat ja menetelmät. Akateeminen väitöskirja. Julkaisusarja A. Tutkimuksia. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Kivipelto, Minna (2016) Sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä ja vaikuttavuus. Teoksessa: Sanna Blomgren & Jouko Karjalainen & Pekka Karjalainen & Minna Kivipelto & Paula Saikkonen & Peppi Saikku (toim.) (2016) Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa. Raportti 4/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 137–156.
- Kivipelto, Minna (2018) Rakenteellinen sosiaalityö - tiedontuotantoa vai kriittistä vaikuttavuustutkimusta? Diakin tutkijaryhmän tapaaminen 6.4.2018. Power Point –esitys. <file:///C:/Users/mkit/AppData/Local/Temp/kivipelto-180405152331.pdf>
- Kivipelto, Minna (toim.) (2020) Osallistavaa aikuissosiaalityötä. Osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset. Raportti 7/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kivipelto, Minna & Blomgren, Sanna (2014) AVAIN-mittarin soveltuvuus toimeentulotuen vaikuttavuuden arvioinnissa – mittarin testaus Seinäjoen sosiaalivirastossa. Hallinnon Tutkimus 33 (3), 225–242.
- Kivipelto, Minna & Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Saikkonen, Paula (toim.) (2013) Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä - arviointimalleista mittareihin. Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti. Raportti 8/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Koivisto, Juha & Muurinen, Heidi & Parviainen, Laura (2021) Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman hyötytavoitteiden toteutumisen kansallinen seuranta ja arviointi: Lähtötilanne. Työpöytä 3/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140996>
- Kontio, Minna (2019) Sosiaalityön asema pienessä kunnassa ja valtasuhteiden tarkastelua. Rakenteellisen sosiaalityön erikoisalan lopputyö. Jyväskylän yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=ce15c905-1648-4944-8df0-4d76bf91a42b>
- Kortelainen, Tea (2016) Yhteisö sosiaalityö ekososiaalisessa kontekstissa: Työntekijöiden näkemyksiä alueellisista erityispiirteistä ja huono-osaisuudesta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/167204>
- Kotiranta, Tuija & Mäntysaari, Mikko (2017) Vaikuttavuus tulee ja menee – ja palaa taas takaisin. Teoksessa: Annamari Tuulio-Henriksson & Laura Kallioma-Puha & Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) Harkittu, tutkittu, avoin. Marketta Rajavaaran juhla kirja. Helsinki: Kelan tutkimus, 35–50.
- Kouhi, Sanna-Annukka (2017) ”Täällä on totuttu jakamaan ei oota”: Haastattelututkimus pitkäaikaisasunnottomien sosiaalityöstä Helsingissä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/181367>
- Krogstrup, Hanne (2004) Asiakaslähtöinen arviointi: Bikvamalli. Stakes, FinSoc. Arviointiraportteja 1/2004. Helsinki.
- Krook, Päivi (2019) Palvelun käyttäjien käsityksiä kehittäjäasiakasryhmästä ja siihen osallistumisesta. Ammatillinen lisensiaatintutkimus. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/115974>
- Kröger, Teppo (2014) Yli-ikäinen sosiaalihuolto. Teoksessa: Riitta Haverinen & Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 25–41.
- Kuusikko-työryhmä (2021) Helsingin kaupunki. <https://www.kuusikkokunnat.fi/>
- Laki toimeentulotuesta (1997/1412) Helsinki: Eduskunta.
- Leinonen, Ansa (2019) Nuorisokotien vertaisarviointi - kohti lapsiystävällistä ja osallisuutta tukevaa valvontatyötä. Rakenteellisen sosiaalityön erikoisalan lopputyö. Jyväskylän yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=52c3fbad-7e85-4cda-bbc7-4ff094bfbf8f>
- Liukko, Eeva & Nykänen, Eeva (2019) Sosiaalityön tulevaisuus: Sosiaalityö julkisena hallintotehtävänä. Raportteja ja muistioita 2019:47. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lötjönen, Jenni (2018) Kotouttaja vaikuttajana: Rakenteellinen sosiaalityö osana kotouttavaa sosiaalityötä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/233815>
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2015) Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehiksenä. Teoksessa: Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos. United Press Global (EU), 87–116.
- Mettinen, Katja (2020) Lasten arkista osallisuutta etsimässä. Askelmerkkejä rakenteelliseen sosiaalityöhön lasten osallisuuden vahvistamisessa. Rakenteellisen sosiaalityön erikoisalan

- lopputyö. Jyväskylän yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=3881292d-22d4-4b23-a48e-8db1eb027195>
- Mullaly, Bob & Dupré, Marilyn (2019) "The New Structural Social Work: Ideology, Theory, and Practice. Neljäs painos. Oxford: Oxford University Press.
- Muurinen, Heidi (2019) Pragmatismi ja kokeileva lähestymistapa sosiaalityön tiedonmuodostuksessa. Akateeminen väitöskirja. Heikki Waris-instituutin tutkimuksia 2/2019. Helsingin yliopisto.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2015) Work-related well-being among Finnish frontline social workers in an age of austerity. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 524. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Mäntysaari, Mikko (2006) Kasautuva tieto sosiaalityössä. Luento SOSNETin metodologisessa kesäkoulussa Jyväskylässä 25.8.2006. Luento perustuu artikkeliin teoksessa Kuusela-Niiranen (toim.): Realismin haaste sosiaalityöissä. Unipress 2006. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/48701>
- Niskala, Asta (2020) Kehittäjäasiakastoiminta rakenteellisen sosiaalityön menetelmänä. Teoksessa: Lea Suoninen-Erhiö & Anneli Pohjola & Mirja Satka & Jenni Simola (toim.) Sosiaaliala uudistuu. Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä. Helsinki: Huoltaja-säätiö, 141–163.
- Närhi, Kati (2001) Social Impact Assessment. Teoksessa: Aila-Leena Matthies & Kati Närhi & Dave Ward: The eco-social approach in social work. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2001, 54–83.
- Pascale, Lena (2020) Asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen sosiaalisessa raportoinnissa: Toimintatutkimus Helsingin kaupungin matalan kynnyksen palveluissa. Opinnäytetyö, ylempi AMK-tutkinto. Diak-Ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/handle/10024/300587>
- Payne, Malcolm (2014) Modern Social Work Theory. Neljäs painos. Palgrave Macmillan.
- Payne, Malcolm (2020) How to use Social Work Theory in Practice? An Essential Guide. Bristol: Policy Press.
- Pekkarinen, Elina (2015) Positiomalli rakenteellisen sosiaalityön tukena. Teoksessa: Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos. United Press Global (EU), 214–233.
- Piilola, Jaana (2020) Osallisuus sosiaalityössä. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/122407>
- Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa: Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 207–224.
- Pohjola, Anneli (2015) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa: Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos. United Press Global (EU), 16–36.
- Puonti, Anni (2017) Rakenteellisen tiedon tuottaminen: Sijoituksen sosiaalityön toimintapaikka. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/191488?show=full>
- Puurunen, Piia & Suonio, Mari (2014) Rakenteellista sosiaalityötä vai sosiaalityötä rakenteissa? Janus 22 (2), 314–316.
- Pylkkänen, Jaana (2008) Kansalaisyhteiskunnan verkostoja rakentamassa: yhdyskuntatyötä virkamiesyhteistyönä Helsingissä 1970–1991. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/11689>
- Pyykkö, Marjaana (2020) Sosiaalityöntekijöiden mediavaikuttaminen Twitterissä: case #1000nimeä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/317546>
- Rantalaiho, Minna (2020) "Satelliitti sairaalassa" Käytäntölähtöinen analyysi Turun sosiaalipäivystyksen ja Turun alueen terveydenhuollon yhteispäivystyksen yhteistyöstä. Rakenteellisen sosiaalityön erikoisan alan lopputyö. Jyväskylän yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=722320e8-1e0d-4a88-b937-c58e18f39767>
- Richmond, Mary E. (1922) What is Social Case Work? An Introductory Description. New York: Russel Sage Foundation. https://www.russellsage.org/sites/default/files/Richmond_What%20is%20Social_0.pdf
- Ropponen, Anu (2020) Kun yhdestä tulee kaksi-Tampereen kaupungin lasten, nuorten ja perheiden palvelujen työntekijöiden näkemyksiä jakautumisesta perhepalveluihin ja lastensuojeluun vuoden 2014 sosiaalihuoltolain muutoksen jälkeen. Rakenteellisen sosiaalityön erikoisan alan lopputyö. Jyväskylän yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=973259bc-a012-407a-ac52-b58b49b33e77>
- Saikkonen, Paula & Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna (2015) Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? Tutkimusjulkaisu 89. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämissätiö.
- Sarkkinen-Vuorinen, Sanna (2014) Yhdyskuntatyötä Koivuhaassa: sosiaalishistoriallinen tutkimus yhdyskuntatyöstä Kokkolan kaupungin sosiaalityön toimintana vuosina 1977–1992. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/70787>
- Satka, Mirja (2017) Sosiaalityön tieto ja tietäminen muuttuvan hallinnan oloissa. Teoksessa: Annamari Tuulio-Henriksson & Laura Kalliomaa-Puha & Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) Harkittu, tutkittu, avoin. Marketta Rajavaaran juhla-kirja. Helsinki: Kelan tutkimus, 69–75.
- Savola, Johanna (2016) Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista edistävät ja estävät tekijät tietotyön näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/52730?locale-attribute=en>
- Schüssler Fiorenza, Elisabeth (1984) Bread Not Stone: The Challenge of Feminist Interpretation. Boston: Beacon_
- Seppänen, Maija (2020) Kasvatuskäytännöt ja rajoitustoimenpiteet lastensuojelun sijaishuollossa. Oikeusasiamiehen ratkaisujen valossa. Rakenteellisen sosiaalityön erikoisan alan lopputyö. Jyväskylän yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=c24b2289-da32-4e17-81fb-1628f1c5bf8a>
- Simola, Jenni (2018) Yhteiskunnallinen vaikuttamistyö kunnallisessa sosiaalityössä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/235924?show=full>
- Sipilä, Jorma (1989) Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi.
- Sosiaalihuoltolaki (2014/1301) Helsinki: Eduskunta.

- Sosiaalihuoltolaki (710/1982) Helsinki: Eduskunta.
- STM (2012) Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73403/URN%3ANBN%3Afi-fe201504223388.pdf?sequence=1>
- STM (2021) Rakenteellinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/rakenteellinen-sosiaalityo>
- STM. Sosiaalityön yliopistotasaisen tutkimuksen valtionavustus. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/sosiaalityon-yliopistotasaisen-tutkimuksen-valtionavustus>
- Sutinen, Maisa (2018) Sisällönanalyysi sosiaalityöntekijöiden tavoista hahmottaa rakenteellista sosiaalityötä. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. https://www.utupub.fi/handle/10024/143706/browse?rpp=20&offset=100&etal=-1&sort_by=-1&type=department&value=fi%3DSosiaalitieiden+laitos%7Cen%3DDepartment+of+Social+Research%7C&order=ASC
- Takala-Hotti, Tarja (2019) Rakenteellinen sosiaalityö ja kolmas sektori. Teoreettinen katsaus sosiaalityön kehittämiseen. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/66346>
- Tanner, Niina & Kivipelto, Minna (2021) Opas työikäisten asiakasikirjoihin integroidun AVAIN-mittarin käyttöön aikuissosiaalityössä. Julkaisu valmistuu 2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- THL (2020) Esimerkkejä rakenteellisesta sosiaalityöstä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointijohtaminen/esimerkkeja-rakenteellisesta-sosiaalityosta>
- THL (2021a) Vaikuttavaa sosiaalityötä tavoitellaan uudistetun asiakassuunnitelman avulla. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/optimi-terveys-ja-sosiaalitalouden-utis-kirje/2020/vaikuttavaa-sosiaalityota-tavoitellaan-uudistetun-asiakassuunnitelman-avulla>
- THL (2021b) Kunnan hyvinvointikertomus. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/kunnan-hyvinvointikertomus>
- THL (2021c) Asiakirjarakenteet. Kanta & THL. <https://sosmeta.thl.fi/sosmeta-publish-ui/document-definitions/list/search>
- Tiitinen, Laura (2019) Kamppailu sananvapaudesta: sosiaalialan ammattilaisen toiminta ja valtasuhteet mediavaikuttamisen kentällä. Akateeminen väitöskirja. Acta electronica Universitatis Lapponiensis. Lapin yliopisto.
- Toikko, Timo (2001) Sosiaalityön amerikkalainen oppi: Yhdysvaltalaisen caseworkin kehitys ja sen yhteys suomalaisen tapauskohtaiseen sosiaalityöhön. Akateeminen väitöskirja. Julkaisusarja A. Tutkimuksia. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Tuikka, Anne (2017) Inhimillisyyden äärellä lähiössä: etnografisen tutkimus rakenteellisella ja yhteisöllisellä sosiaalityöllä toteutetun lähiötoiminnan merkityksistä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/56213>
- Tuokko, Saira (2020) Raportti lastensuojelun systemisen työkentelyn käytännön toteutuksesta Vantaalla vuosina 2017–2020 – rakenteiden merkitys lastensuojelun systemisen avoimuuden työssä. Rakenteellisen sosiaalityön erikoisalan loppuytö. Jyväskylän yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=69aaab25-3ef1-4e5b-829f-7bc474c8c47b>
- Tuominen, Katri (2018) ”Vaikea päästä puheista käytännön tekoihin”: yhteiskuntapolitiikan ja sosiaalityön ammattilehtien kirjoittajien käsityksiä rakenteellisesta sosiaalityöstä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/236854>
- Vainionpää, Maria (2015) Kun muu työ keskeytyy: sosiaalityön asiantuntijuus kriisitilanteiden tarinoissa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/47575>
- Valtioneuvosto (2021) Sote-uudistus. Toivo-ohjelmassa kehitetään hyvinvointialueiden ja kansallisten viranomaisten tietojohdantamista. <https://soteuudistus.fi/toivo-ohjelma>
- Vasso. Sosiaalinen raportointi. <https://vasso.fi/sosiaalinenraportointi/>